

36

A BUDAPESTI ORSZÁGOS

RABBIKÉPZŐ - INTÉZET

ÉRTESITŐJE

AZ 1912—1913. TANÉVRŐL.

EZT MEGELŐZI:

BEVEZETÉS A HALÁCHÁBA.

IRTA:

DR. GUTTMANN MIHÁLY, TANÁR.

(MÁSODIK FÜZET.)

BUDAPEST 1913.

NYOMTATTA ALKALAY ADOLF ÉS FIA, POZSONY.

36.

A BUDAPESTI ORSZÁGOS

RABBIKÉPZŐ - INTÉZET

ÉRTESITŐJE

AZ 1912—1913. TANÉVRŐL.

EZT MEGELŐZI:

BEVEZETÉS A HALÁCHÁBA.

IRTA:

DR. GUTTMANN MIHÁLY, TANÁR.

(MÁSODIK FÜZET.)

BUDAPEST 1913.

NYOMATTA ALKALAY ADOLF ÉS FIA, POZSONY.

Harmadik fejezet.

Az irástudók vitái a gyakorlathoz való viszonyukban.

A törvény tanulmányozásában felmerült eltérő nézeteknek és irányoknak a gyakorlat egységesítése szempontjából való teljes kiegyenlítése nem ismétlődött meg a on győzelem óta, melyet Híllél iskolája a Sammáiták fölött aratott egészen a Talmud befejezéseig. A gyakorlat teljes egyenlőségét lehetetlené tette már a zsidó nép elszóródottsága is. Nem szabad továbbá figyelmen kívül hagyni a távolságot, mely a sammáiták és hílleliták vitái és a későbbi tudósok kontroverziái között van. Előbbiek egy részében politikai természetű szakadásnak a folyamányai találhatók. Félreismerhetetlen ugyanis, hogy a babilóniai Híllélnek elnökül való megválasztása a nagy szanhedrin fölött Sammajjal szemben politikai háttérrel is bírhatott. A véleménykülönbségek alapulnak továbbá elvi ellentéteken. Sammáj és iskolája képviselik majdnem mindenhol a súlyosítás, Híllél pedig a könnyítés elvét.¹⁾ Harcuk tehát tulhadjá a tisztán egyénit és esetlegest. Itt ugy látszik, egy a mult és jelen között kifejlődött küzdelem forog fenn. Sammáj vindikálja a törvénynek szigorubb értelmezését, mely bizonyára a régebbi is, mig Híllél egy mérséklő és könnyítő iránynak az utját egyengeti. Tekintettel van a megváltozott életviszonyokra és befolyást enged nekik a törvényre. Híllél látja — hogy egy ismert és igen jellemző példára utaljak, — hogy a hitel a hetedik, vagyis a semitta-esztendő elévülési hatálya folytán megtagadtatik és ezzel együtt az üzleti forgalom is megbénul, bevezeti a prozbul nevű formulát, mely a semitta-törvény

¹⁾ A hílleliták kivételes súlyosításait és a sammaiták könnyítéseit már az előbbi fejezetben érintettem. V. ö. Misna Edujoth IV. és V. fej. Toszifta u. o. II. fej., továbbá Schwarz kimerítő munkáját: Die Kontroversen der Schammaiten und Hilleliten.

mellett is biztosítja a hitelezőnek az ő követelését.¹⁾ Hasonló intézkedéseket létesítenek az ő utódai is.²⁾ Mi egy szóval Sammáj és Hillél iskoláinak kontroverziáiban két elvileg ellentétes irányt látunk. Az egyik, a mérsékeltebb és fejlődés-képesebb, a ridegebbel szemben természetesen győzött. Más a viszony a későbbi véleménykülönbségeknél. Itt nem irányt határozó ellentétek képezik a kontroverziák alapját. Ezek inkább a hely és idő viszonyainak esetlegességeiből folynak, abból a körülményből ugyanis, hogy a zsidóság egy központ helyett sok önálló iskolát kap, mely éppannyi törvény-megállapító fórumot képez. Az elméleti megállapításoknak és a gyakorlatnak különfélesége nem nyújt alkalmat össze-
 ütközésekre és szakadásokra, mert minden iskolának és hatóságnak megvan a maga területe. Onnan van, hogy a sammaíták és hillelíták vitáit jellemző hevesség, mely olykor a tettelegességig is fokozódott, többé nem ismétlődött meg. Nem hiányzik azonban az egység után való törekvés sem. Az iskolák érintkezésben vannak egymással. Az alap, melyen a törvény felépül, egységes. A szellem, mely a törvénynek további fejlődését és kiképzését mintegy előre meghatározza logikai következetességgel, alapjában véve mindenhol ugyanaz. Csakhogy egy szétforgácsolt, messze elszórt és politikailag össze nem tartozó közösség a legszigorubb egység tudata mellett is sok differenciálódás keletkezésének nyújt alkalmat.

E szemlélet ily módon mélyebb bepillantást enged a tannaiták és amórák kontroverziáinak lényegébe. A talmudi források nemcsak a véleménykülönbségeket akarják számunkra megőrizni, hanem regisztrálják egyuttal a gyakorlat különbözőségét is. Abból a tényből, hogy a legrégibb időkből nem egyes írástudók, hanem vezető egyéniségek és a szanhedrin fejei említetnek, azt következteti Serira gáon híres levelének elején, hogy akkor még nem voltak nézeteltérések. A régiak

¹⁾ Misna Sebiit X, 3. Gittin IV. 3. Ezen institúció jellemzéséhez v. ö. még Oczar Jisrael (héber encyclopédia) VIII, 299 b végén.

²⁾ V. ö. Misna Jebám. XVI, 7. Összevetendő különösen Bloch Mózes kimerítő munkája: A zsidóság institúciói (héber) II. kötet, I. rész, 118—252.

tisztán és világosan ismerték a törvényt, és így nem nyílt alkalom sok név emlegetésére. Nem voltak viták, ennélfogva vitatársak sem voltak. E nevezetes kérdés azonban, történelmileg megvilágítva, képet nyújt a nagy változásról, mely a zsidó nép életében a templom elpusztulása után bekövetkezett, amint ezt már a II. fejezet elején röviden megemlítettem. Egyrészt feltételezhető, hogy tudósok és szaktársak között mindig voltak nézeteltérések, másrészt pedig konstatálható, hogy a talmudi forrásokban említett tudósok látszólagos nagy száma csak egy kis töredékét képezik a vallástörvény-nyel foglalkozók végeleáthatatlan nagy tömegeinek, kik a tan tovaplántálásán részt vettek. A talmudi irodalomban említett neveknek speciális jelentőségük van az összes korszakokon át. Nem egyedül a tudás és az eltérő véleménynyilvánítás a döntő, hanem a törvénymegállapítási kompetencia. Valamint a régi időkből is csak a vezető férfiak és a legfelsőbb fórum fejeinek nevei maradtak meg, épugy a későbbi időkből is csak iskolafők és a nyilvános életre közvetlenül ható törvényt magyarázók említettnek névvel. A különbség, mely a nevek mennyiségében észlelhető, a változott viszonyokban rejlik. Sammáj és Hillél fellépteig a saját országában lakó zsidó népnek csak egy foruma volt, mely a törvényhozói hatalmat gyakorolta. A diaszpóra alárendelte magát a törzssországnak és nem bírt saját jelentőséggel. Ennek megfelelően tényleg nem voltak oly kontroverziák, melyeknek a külvilágra nézve törvényalakítói jelentőségük lehetett volna. A mi különben a szanhedrin beléletében lejátszódott, annak kifelé semmi befolyása nem volt, és minden valószínűség szerint nem is jegyeztetett fel. Födolog volt a végeredmény. Ez a templom elpusztulása után egészen megváltozott. A nép szétforgácsolódott és nem volt többé képes egy egységgé összeforrni. Minden töredék külön egységet képezett és önállóságra emelkedett. Ahol főiskola keletkezett, ott a mértékadó törvényt magyarázásnak új fóruma is támadt. Ily módon szaporodtak meg a kifelé is ható véleménykülönbségek, melyek többé nem a puszta elmélet iskolai munkakörébe tartoztak, hanem behatoltak mélyen az életbe és regisztrálásukat a gyűjtők és kodifikátorok nem mellőzhették többé.

A kontroverzisták lakóhelyei és működési körei szerint tagozódó vallásgyakorlat különbözőségére vonatkozólag jellemző a következő példa: Sabb. 130 a. Rabbí Eliezer helyiségében fát vágtak szombaton, hogy szenet készítsenek egy (a körülmeteléshez szükséges) kés kovácsolásához. A galliléai rabbi Jósze helyiségében tejben ették a szárnyasok húsát. Lévi József nevű madarász házába ment és tejben elkészített pávafejet adtak elébe. Nem evett belőle. Mikor a patriárkához jött, azt mondta neki: Miért nem helyezed őket átok alá? Erre a patriárka azt feleli: Ez rabbi Juda ben Bathyra helysége és feltevésem szerint bizonyára úgy következett mint a galliléai rabbi Jósze. Mert tanultuk (Misna Chullin VIII, 4) a galliléai rabbi Jósze mondja, úgy van írva (Deut. XIV, 21) Ne egyél semmi elhullottat, és mindjárt mellette, Ne főzd meg a gödölyét anyja tejében. A mi tehát mint elhullott meg van tiltva, azt nem szabad tejben főzni. A szárnyas pedig, mely ugyancsak e tilalom alá tartozik, bevonandó volna a tejben való főzés tilalmába is, azért írva van: a n y j a t e j é b e n, hogy a szárnyasokat kizárjuk a tilalom alól, mint a melyeknek anyatejük egyáltalán nincsen. — R. Jiczchak közli, hogy volt Palesztinában egy város, mely r. Eliezer szerint igazodott és lakosai idejükben (azaz a normális öregségben) haltak meg. De nemcsak ez, hanem (még egy másik rendkívüliség is történt azzal a várossal) egyszer a császárság (római) rendeletet bocsátott ki Izrael ellen, hogy a körülmetelést szüntessék be és ezt a várost kikerülte a rendelet.¹⁾

Ez egy barájtá és külön figyelmet érdemel. Először

¹⁾ Chullin 116 a-ban hiányzik r. Jiczchak kiegészítése. Egészen röviden ismétlődik e mondás Jebám. 14a-ban a következő instruktív kifejtéssel: במקומו של ר' אליעזר אין במקומו של ר' עקיבא לא, דתניא כלל אומר ר' עקיבא, כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אין דוחה את השבת, והאי מאי תיובתא, מקומות מקומות שאני, ודקארי ליה מאי קארי ליה, ס"ד אמנא משום חומרא דשבת במקום אחר דמי, קמ"ל. A véleménykülönbségek mint a gyakorlati életben működő tényezők fenntartották tehát magukat még a legfontosabb szabványokban is, mint amilyenek a szombati törvények. Még néhány más példa is következik ezután, mely a vallásgyakorlat helyenkénti eltéréseit illusztrálja.

is oly véleményről van szó, mely r. Eliezer-től származik. Tudvalevőleg általános szabály, hogy r. Eliezer véleménye ellen döntenek, mert ő sammaíta volt¹⁾. Véleménye továbbá könnyítő is. Kontroverzistája, r. Akiba megtilt szombaton a körülmételésnél is minden olyan munkát, melyet már pénteken el lehetett volna végezni. Végre pedig helyesli mintegy a r. Eliezer szerint igazodó, mindenesetre csak részleges, gyakorlatot, r. Jiczchak ama közlésével, hogy r. Eliezer véleményét követő város megkíméltetett egy kemény római rendelettől és hogy lakosai nem haltak meg a rendes kor előtt. Még tanulságosabb a patriárka felelete Lévihez. Maga a kodifikátor mintegy szankcionálja a községek és vezetőik ama jogosultságát, hogy saját felfogásuk szerint cselekedjenek, még ha olyan felfogásról is van szó, mellyel ő nem ért egyet és melyet nem helyesel. A patriárka nem ismeri biztosan r. Juda b. Bathyra nézetét, csak azt tudja, hogy a Lévi által megvádolt helység az ő kerületéhez tartozik. De miután oly nézet is létezik, mely az illető helység szokásával egybevág, t. i. r. József Haggelíli nézete, feltételezi eleve r. Judának ez utóbbi nézethez való csatlakozását. Ebben még egy másik fontos tény is talál kifejezést, az ugyanis, hogy a tudósok saját belátásuk szerint csatlakoztak egyik vagy másik felfogáshoz, hogy azt gyakorlatuk számára szabványul vegyék.

Az eddig mondottak megvilágítására szolgáljanak még a következő példák:

(Sabbat 46a) Rab Malkia r. Szimlai házába jött és foglalatoskodott (szombaton) egy kialudt lámpással, amit r. Szimlai rossz néven vett tőle. R. József Haggelíli r. József b. Chanina helységébe jött és lámpással foglalatoskodott. Ezt r. József b. r. Chanina szintén rossz néven vette tőle. R. Abáhu, ha r. József Haggelíli helységébe jött, akkor foglalatoskodott lámpással, de ha r. Jochánán helységébe jött, nem fogla-

¹⁾ Sabb. 130 b: חדרא דר' אליעזר שמותי. Rási i. h. két magyarázatot ad, az egyik szerint a שמותי szó kiközösítést jelent és B. M. 59 b-re céloz, ahol el van mondva, hogy r. E. a többség véleménye ellen való állásfoglalása következtében kiközösített. A másik magyarázat, mely szerint e szó sammaítát jelent, a jer. talmudból való, ahol ez, mint más helyen kimutatom, több adattal meg is erősítettik.

latoskodott lámpással. Hogy kell ezt érteni? Ha úgy tanul mint r. Juda (ki ilyen foglalatoskodást megtiltott), akkor cselekedjék is (kivétel nélkül) r. Juda szerint? Ha úgy tanul mint r. Simon, akkor cselekedjék (következétesen) r. Simon szerint? (Erre az a felelet): Ő úgy tanul (vélekedik) mint r. Simon (ki ezt a foglalatoskodást megengedhetőnek tartja), de r. Jochanan iránti tiszteletből hagyta azt abba (vagyis, arra való tekintetből, hogy ő r. Jóchánán helységében volt, kí a lámpással való foglalatoskodást tiltja, abbanhagyta ő is¹).

Különösen gyakran találkozunk ezzel a jelenséggel a két első és legjelentősebb amóránál, Rábnál és Sámuelnél.

Egy tanítvány Charta Deargiz községében egy gyakorlati kérdésben r. Simon szerint döntött, mire r. Hamnuna kimondta fölötte az átkot. — A Talmud erre azt kérdi: Hiszen mi r. Simon véleményét mértékadónak vesszük (hogy lehetett tehát e tanítványra átkot mondani?) — Erre a felelet: Ez oly helyen történt, mely Ráb működési helyéhez tartozott, és így nem lett volna szabad így döntenie. Ráb ugyanis nem fogadja el r. Simon nézetét (Sabb. 19 b).

Sabb. 116b-ben helyreigazítottatik egy Ráb és Sámuel közötti vitának szövege egy Nehardeában fennálló gyakorlat alapján. Magától értetődőnek és kétségtelennek veszik tehát, hogy a Sámuel működési köréhez tartozó helység gyakorlata okvetlenül fedí teljesen annak nézetét is²). A véleménykülönbségek, mint ezt tovább többszörösen igazolva látni fogjuk, nemcsak elméleti jellegűek, melyek csak az iskola falain belül játszódtak le és végre ugyanott kí is egyenlítődték, hanem inkább a gyakorlatban kialakult ellentétek, melyek a kontroverzisták egész életén át a működési körükhöz tartozó helyek vallási életének különbözőségében találtak kifejezést.

Ezzel azonban semmiesetre nem azt kívánjuk mondani, hogy az egyéni felfogások helyhezköötöttségük által a szigoru állandóság és megrögözöttség jellegét öltötték volna és bármely

¹) V. ö. még Jebám. 14 a.

²) אמר רב לא שנו אלא בזמן בית המדרש, אבל שלא בזמן בהמ"ד קורין? ושמואל אמר אפילו שלא בזמן בית המדרש אין קורין, איני והא נהרדעא אתריה דשמואל הוה ובנהרדעא פסקי סידרא דכתובים במנחתא דשבתא? אלא אי איתמר... הכי איתמר...

változásnak hozzáférhetetlenek maradtak volna. Hiszen a tudósok között élénk érdeklődés és eszmecsere folyt, melynek következtében sok vitás kérdés egységes megoldást nyert. Több esettel találkozunk, ahol a talmudtudós (tannaíta vagy amóra) megváltoztatja véleményét. De e jelenségek csak elvétve fordulnak elő. Az esetek túlnyomó számában megtartják az ellen-
tétetes irányok helyhez kötött érvényüket.

Példák saját vélemények megváltoztatására vagy visszavonására:

R. Akiba: Sabb. 29 b és 40 a (R. Jósua véleményéhez csatlakozik¹⁾) — Peszach. 36b-ben egy következtetés visszavonását tulajdonítanak neki. — Názir 52b-ben csak részleges visszavonásról van szó.²⁾

R. Eliezer: Jebámóth 80 a Rámí b. Dikulé közli Sámuel nevében, hogy r. Eliezer u. i. (VIII. fej. 4. misna) vallot nézetét megváltoztatta.³⁾ — Menáchóth 79 a, r. Józua nézetéhez csatlakozik.

R. Józua: Jebám. 83a. A vélemény megváltoztatása nincsen világosan kimondva, csak abból következtetik, hogy r. J. u. i. a Misnában (VII, 6) r. Simonnal együtt más véleményen van mint a Tosziftában (Bikkurim II, 7. 101. 1.). Utóbbi helyen csak az ő neve említettik, r. Simon nélkül, a mi csak úgy magyarázható, hogy r. J. megváltoztatta később a nézetét, míg r. S. megmaradt előbbi nézete mellett⁴⁾.

R. Juda: Peszách. 17b. Közli rab Juda Sámuel nevében⁵⁾. — Jebám. 101b. Következtetik egy barájtha és misna összehasonlításából.

Az amóráknál gyakrabban fordul elő véleményváltozás mint a tannaitáknál:

¹⁾ יהדר ביה ר"ע לגביה דר' יהושע.

²⁾ ואבע"א כי קתני כל היכא דהדר ביה לאפוקי רביעית דם דלא הדר ביה. דא"ל רבי לבר קפרא, לא תשנה רביעית דם בחזרה, שהרי לימודו של ר"ע בידו.
³⁾ איבעיא להו מהאי הדר ביה kifejezés nem eléggé világos, ezért felveti a Talmud a kérdést

⁴⁾ מדשבקיה ר' יוסי לבר זוגיה שמע מינה הדר ביה.

⁵⁾ Itt kétséges, hogy egészen vagy részben vont-e vissza véleményét. איבעיא להו מבלים הוא דהדר ביה אבל באוכלין כר' יוסי ור' שמעון ס"ל, או דילמא לגמרי הדר ביה כרמ.

Abáji: Peszách. 40a. Eleinte megtiltja két kalász együttes piritását a chámeecz-képzés miatt, később visszavonja a tilalmát, — Gittin 8 b. Eleinte teljesérvényűnek jelenti ki a vagyontra nézve is a rabszolga ama elbocsátó levelét, mely személyes szabadságán kívül még urának vagyonát is helyezi tulajdonába, később teljesen érvénytelennek mondja. — Názir 64 b. Itt a vélemény megváltozását egy rab Kahanával folytatott vitából következtetik. — Kethub. 33 a; B. M. 6 b, 17 b; B. B. 131a. Ezeken a helyeken kijelenti maga Abáji, hogy előbbi nézete nem helyes.¹⁾ — B. B. 107a. Az időpontra vonatkozólag, melyben a nagybeteg ajándéka mint végső akaratnyilvánítás jogerőre emelkedik.²⁾ — Sebuóth 25 b. A véleményváltozást itt csak egy Abáji közléseiben talált ellenmondásból következtetik, ami azonban másképp is magyarázható. — Erub. 38 b-39a-ban közöl vele Rabba bar rab Chanin egy az ő nézetével ellenkező barájtát abban a hiszemben, hogy Abáji ennek következtében meg fogja változtatni saját nézetét. R. azonban csalódik, mert A. megmarad előbbi felfogása mellett³⁾. — Názir 39a-ban azt véli rab Pápa A. egyik nehéz döntéséről, hogy bizonyára A. maga megváltoztatta, amidőn azonban megtudta, hogy A.-nak erre vonatkozólag tradíciója van, tisztában volt azzal, hogy A. nem változtathatott rajta.⁴⁾ Ebből és még más példákából is világosan látható, hogy a véleményváltoztatás megállapítása igen gyakran a szerző közvetlen vagy nevében közölt tételek kritikai összehasonlítása alapján, és csak részben magának a szerzőnek világos kijelentése alapján történik.

Rab Acha b. Rabba: Peszách 39a. R. A. Rabina ellenérveitől meggyőzve vonja vissza utóbbi előtt előbbi tételét⁵⁾.

¹⁾ הדר אמר אביי, לאו מילתא היא דאמרי.

²⁾ V. ö. itt a további kifejezést מהא דילמא ביה דילמא מהא דילמא ביה דילמא ביה.

³⁾ א"ל רבה בר רב הונן לאביי, אי הוה שמיע ליה למר הא דתניא . . . מיד הדר ביה - ולא היא, שמיע ליה ולא הדר ביה.

⁴⁾ א"ר פפא, אנא סברי לאו נמרא היא בידיה והדר ביה. ולא ידענא דנמרא. היא בידיה ולא הדר ביה.

⁵⁾ לאו מילתא היא דאמרי. Gyakran előforduló kifejezés א"ל דררי בי' mellett.

Amémar : Kethubót 69a (R. Minjómé b. rab Nichumé tradíciója alapján).

Chizkijah : Názir 9 b.

Rab Huna : Sabb. 66 a. (A Misna olvasatához u. o.). — B. K. 31 a. (Egy eljárás feltételes magyarázataképpen, ami egy másik magyarázat folytán szükségtelennek mutatkozik). — Chagiga 4 a-ban feltételezi rab Pápa, hogy r. H. visszavonta volna saját tételét, ha egy előbbtől idézett barájthát ismert volna. Egy iskolai kérdés következik ezután, hogy vajjon az egész tételt vonta-e volna vissza, vagy csak annak egy részét. E kérdésre nincsen megoldás.

R. Jochánán : Sabb. 76 a. „Este így mondta r. Jochanan, reggel visszavonta. Rab József úgy véli, hogy a visszavonás a helyes...“¹⁾ — Jebám. 42 b. Közli r. Chija bar Abba és közelebbről megokolja rab József²⁾. — Peszách. 84 a és Chullin 77a (Hozzájárul sógora, r. Simon ben Lákis véleményéhez). — Sabb. 61a-ban egy barájthát állít rab József r. Jochanan nézetével szemben azzal a véleménnyel, hogy a gyakorlati életben e nézetek bármelyikét lehet követni. Abáji azt mondja neki, hátha r. Jochánán egyáltalán nem ismerte ezt a barájthát, ha pedig halotta volna, visszavonta volna saját nézetét.

Rab József : Kiddusín 39a és Szanhed. 61a (Maga vonja vissza saját nézetét)³⁾.

R. József b. Chama : B. K. 97a (Saját fia indítja nézete visszavonására)⁴⁾.

Rab Juda, rab Sámuel bar Séla fia : Erubin 14 b. Itt nem egy előbbi nézet visszavonásáról, hanem egy tradíció sajátlagos helyreigazításáról van szó. R. Juda ugyanis közli Ráb nevében, hogy az ott megbeszélte két pontra nézve a halácha nem r. Jósze szerint döntendő el. Midőn azonban még egyszer megkérdezték, letagadja tradícióját. Nem találja ugyanis helyesnek, amint tovább magyarázzák, hogy Ráb r. Jósze

1) באורחא א"ר יוחנן הכי, לצפרא הדר ביה. א"ר יוסף שפיר עביר דהדר.

2) א"ר יוסף, אי הדר ביה ממתני' דכרמא הדר ביה.

3) לאו מילתא היא דאמרי' mint 8. 1., 1. j.-ben Abajínál.

4) 1. 17 j. הדרו בי'.

ellen döntsön, és ez arra indítja, hogy tradíciója megbízhatóságában kételkedjék. Rabba azonban megerősíti azt mint kétségtelenül helyeset. Hasonló esetünk Makkóth 14 b—15 a-ban is van, ahol ugyanis r. Jochánán tradense Rabba b. b. Chana egyik tradícióját visszavonja és ott is Rába az, aki annak megbízhatóságát megerősíti ugyanazon szavakkal és be is bizonyítja¹⁾.

Rab Nachman: Erubin 64 a és Gittin 23 a. Mindkét helyen maga vonja vissza saját nézetét. Előbbi helyen csak egy illetlen kifejezésről van szó, melyet egy neki nem tetsző haláchára alkalmazott.²⁾ — Sabb. 123 a (Könnyítő értelemben megváltoztatva). — B. M. 66 a.

Rab Pápa: Peszach. 32b--33a. (Egy Abba Saultól származó halácha értelmezését illetőleg.) B. M. 45 b—46 a.

Ráb: Bécza 24 b (Lévivel együtt hallott este egy tételt r. Judától, a pátriárkától, ez azonban reggel megváltoztatta azt; e megváltoztatásról csak Ráb szerzett tudomást, be is vezetí gyakorlatába és rámutat Lévire, mint aki az iskolától való egyszeri távolmaradása folytán visszavont nézetet követ.)³⁾ — Taanith 5 a (rab Chananél közli a megváltoztatott véleményt). — Kethubóth 89a. (A misna magyarázatát illetőleg). — Kiddusin 25 b. (A visszavonást Rábnak egy tanítványa közli Sámuellel)⁴⁾. — B. B. 51a-ban kérdést intéz r. Jochánánhoz rab Kahana és rab Asszi, hogy eláll-e előbbi véleményétől, mire előbbi azzal felel, hogy ő az „exilium bírái” csak bizonyos feltételek mellett követi, ebből tehát véleménye megváltoztatására következtetni nem lehet. — Nidda 67 b. (A megváltoztatott tételt közli rab Chija b. Asi). — U. o. 36 b-ben vita van Séla bar Abina és rab Asszi között Rábnak egyik haláchája fölött, hogy utóbbi visszavonta-e azt vagy

¹⁾ Makkóth 15 a-ban szintén רבא olvasandó és nem mint a közkeletű kiadásokban רבה. Így van a müncheni kódexben is. A megerősítés jellegzetes kifejezése mindkét helyen . . . האלהים אמרה . . .

²⁾ לא מעליא הא שמעתא — R. N.-nál mindkét kifejezést találjuk. לאו מיקתא היא דאמרי' és הדרי בי.

³⁾ אנא דהואי בני מדרשא (באירתא ובצפרא) הדרי בי, לוי דלא הוה בני מדרשא לא הדר ביה.

⁴⁾ אשבחיהו שמואל לתלמידיה דרב . . .

nem)¹⁾. — Chullin 51a (Csak a vitában mint lehetséges magyarázat, hogy Ráb az ott említett esetben egyetérthet Sámuellel). — Még igen jellemző lehetséges és valószínűségi véleményváltoztatásokkal találkozunk Rábnál B. B. 170 b-ben. Egy verzió szerint rab Nachmán, egy másik szerint r. Jirmija bar Abba közli rab Hunával, vonatkozással egy barájthára, mely r. N. illetőleg r. J. b. A. szerint alkalmas lett volna arra, hogy Ráb, ha csak tudomással bírt volna róla, megváltoztassa saját nézetét. E feltevést r. H. azzal utasítja vissza, hogy Ráb a barájthát tényleg halotta és mégsem vonta vissza saját tételét. . . Látni való, mint fent is jeleztük, hogy valamely tétel visszavonását olykor csak hozzávetőlegesen tételezik fel vagy csak mint valószínűséget vélelmezik.

Rába: Beráchot 37 b (Ráb és Sámuel egyik tételéből kifolyólag). — Sabb. 111a és Bécza 18b. Itt diskusszió után nyer megállapítást, hogy a két nézet közül, melyik az első vagyis a visszavont és melyik a végleges²⁾. — Sabb. 136 b és Jebám. 37 a: „Este így mondta Rába, reggelre visszavonta³⁾. — Peszách. 40 a (Kétszeresen megváltoztatott vélemény)⁴⁾. — U. o. 117 b (Pumbeditha véneinek véleményéhez csatlakozva). — R. H. 28 a (Megokolás nélkül). — Kifejezetten vonja vissza R. saját véleményét a következő helyeken: Jebám. 20 b (egy verzió szerint rab Assi olvasandó)⁵⁾; u. o. 76 a; Makkóth 8 a—b; Zebáchím 94 a és Menáchóth 12 b. — Jebám. 114 b (kétszer megváltoztatva).⁶⁾ — Kethub. 11 b (Egy tannaitikus vitát illetőleg). — Kiddusín 32 b. Gittin 55 b. 77 b. B. K. 17 b. B. B. 24 a. Menách. 7 b. Bechor. 54 b. —

1) שילא בר אבינא עבד עובדא כוותיה דרב . . . בתר דנח נפשיה דרב . . . א"ל, הדר בכך דהדר ביה רב. א"ל, אם איתא דהדר ביה לדירי הוה אמר לי

2) ממאי דמהך הדר ביה, דילמא מההיא הדר ביה? . . .

3) באורתא אמר רבא הכי לצפרא הדר ביה V. ö. e kifejezéshez a 18. és 24. j.

4) ורבא אמר אסור ללתות . . . הדר אמר רבא מותר ללתות . . . הדר . . . אמר רבא מצוה ללתות

5) הדר אמר רבא ואיתימא רב אשי, לאו מילתא היא דאמרי . . .

6) והיה סבר רבא למימר רעבון אינו כמלחמה . . . הדר אמר רבא, רעבון . . . הרי הוא כמלחמה . . . הדר אמר רבא רעבון גריעא ממלחמה

Chullin 96 b—97a (önmaga vonja vissza megokolással)¹⁾. — Temura 19 b (Rab Kahanához csatlakozva rab Judának Ráb nevében idézett véleményből kifolyólag). — Kerithoth 7 a (Abájíhoz csatlakozva). — Sabb. 27 a-ban és B. K. 67 b-ben a vélemény megváltoztatását csak mint a lehetséges magyarázatok egyikét vetik fel a diskusszió folyamán. — Peszách. 40 a-ban visszautasítatják egyik feltételezett véleményváltoztatása.

Rabba: R. H. 13 b (a tudósok véleményét és a belőle folyó gyakorlatot illetőleg). — Zebách. 10 a (rab Nachmán tételéből kifolyólag). — Menáchoth 79a (összefüggésben r. Eliezer és r. Józua vitájával, melyben r. E. visszavonja saját véleményét és r. J-hoz csatlakozik. Két verzió²⁾). —

Rabba bar rab Chanan: Erubin 51 b-52 a (önmaga vonja vissza Abájí ellenvetéseitől indítatva).

Sámuel: Sabbath 66 a (a misna szövegét illetőleg). — B. M. 99 b (Vita utján állapítatják meg, hogy ellentétes nézetei közül melyik a végleges). — 76 b (Ráb nézetéhez csatlakozva). — Menáchoth 101 a-ban ugy vélekedik rab Pápa, hogy egy általa idézett barájtha arra indította volna Sámuelet, hogy visszavonja saját véleményét. A további kifejtésből kitűnik azonban, hogy S. a barájthát hallotta és mégis megmaradt véleménye mellett.

R. Simon ben Lákis: Chagiga 24 b. (A végleges véleményt közli r. Jóna r. Amí nevében).

R. Zéra: B. K. 19a-b. (R. Jirmijától sarokba szorítva visszavon előtte három tételt³⁾) — Chullin 32 b-33 a (Nézeteltérések a visszavonást illetőleg⁴⁾). Oly tételek visszavonását illetőleg, melyek nem egyes tudósok neveihez fűződnek, lásd még Szukka 10 b és Kethubóth 12 a-b⁵⁾).

¹⁾ אמר רבא מרישא הוה אמינא סימנא עדיף . . . השתא דשמעתניהו להנך שמעתתא אמינא, טביעות עינא עדיפא.

²⁾ והדר ביה רבה לגביה דרבא, מדהדר ביה ר' אליעזר לגביה דר' יהושע, ואיכא דאמרי, אע"ג דהדר ביה ר"א לגביה דר' יהושע, רבה לגביה דרבא לא הדר ביה.

³⁾ הדרי בי.

⁴⁾ דילמא לעולם לא הדר ביה, ור' זירא לדבריו דרבא קאמר.

⁵⁾ אמר להו (רב נחמן לרב חסדא ורבה בר רב הונא) Előbbi helyen א"ר אשי, שתי תקנית הוו . . . אהדרינהו: הדור בהו רבנן משמעתיהו למילתייהו.

Lényegileg hasonlók, de fogalmilag különbözők azon esetek, amidőn a tudósok egyes tételeket mint tévedéseket vonnak vissza.

Példák ilyen tévedésekre a tannaitáknál:

R. Akiba: Zebách. 57a (R. Ismaeltől figyelmeztetve).
— Jóma 75 b (agádikus)¹⁾.

Hillel: Nidda 3 b²⁾.

R. Ismaél: Bechóróth 20a (R. Józsuától figyelmeztetve.³⁾)

R. Juda a patriárka: Nidda 21 b. (A tévedést maga veszi észre).

Náchum, a médiai: Názir 22 b. (Oly názírokra vonatkozólag, kik a templom elpusztulása előtt tettek názíri fogadalmat, és közben, a názirátus teljes befejezése előtt, elpusztult a szentély).

Gyakoriabbak a példák az amórák korából:

R. Amí és r. Asszi: Chullín 107 b (R. Zéra rosszalólag utal a hibára).

Rab Assi: Peszach. 11 a; Jebám. 82 a; B. M. 71b; B. B. 145 a; Zebách. 100 b; Menáchóth 95 b⁴⁾.

Rab Chija b. Tóbia: Szanhed. 52 b. (Egy halálos ítélet végrehajtására vonatkozólag⁵⁾).

Rab Chiszda: Sabbath 120a (Rab Sizbitől megtévesztve⁶⁾).

Rab Dími: Sabbath 63 b (önmaga állapítja meg a tévedést⁷⁾). — Gittin 40 a⁸⁾.

Rab Huna: Kethubóth 101b, Bechor. 40 b. Mindkét esetben a misna téves értelmezéséről van szó⁹⁾.

1) ובשנאמרו דברים לפני ר' ישמעאל, אמר להם, צאו ואמרו לו לעקיבא . . . עקיבא, טעית . . .

2) . . . התם הלל הוא דקטעי . . .

3) בשנאמרו הדברים לפני ר' יהושע, אמר להם, צאו ואמרו לר' ישמעאל, . . . טעית . . . V. ö. 1. j.

4) . . . והא דרב אשי בדותא היא. Ez a kifejezés még csak rab Mesarséjánál Gittin 88 b-ben fordul elő.

5) . . . טעה בתרתי, טעה בדרב מתנה, וטעה בדתניא . . .

6) . . . דאמר רבא אטעיה רב שיובי לרב חסדא ודרש . . .

7) . . . כי סליק רב דימי לנהרדעא שלח להו, דברים שאמרתי לכם טעות . . . הם בירי . . .

8) . . . כי אתא רב דימי א"ר יוחנן דרב דימי טעותא היא . . .

9) . . . רב הונא מתני' אטעיתה . . .

Rab Juda: Kethubóth 90 a (a misna téves értelmezése).
Mar Zutra, rab Nachmán fia: Szanhed. 5 a¹⁾.

Rab Mesarseja: Gittin 88 b²⁾.

Rab Nachman: Erubin 16 b végén (önmaga konstalálja a tévedést³⁾). — B. B. 31 b-ben csak látszólagos tévedés⁴⁾.

Ráb: Erubin 2 b (egy barátjától megtévesztve).

Rába: Erubin 104 a; B. B. 127 a; Zebáchim 94 b; Nidda 68 a. (Valamennyi esetben önmaga állapítja meg a tévedést.)⁵⁾.
— Jebám. 19a (többszörös tévedés⁶⁾). — Nidda 45 b végén (Rab Hámuna következtetésének téves értelmezése). — B. K. 39a-ban visszautasítja Rába azt a feltevést, hogy r. Jósze b. Chanina tévedett volna⁷⁾.

Rabba és rab Séseth: Erubin 65 b.

Rab Séla: Jebámóth 121 a (Ráb és Sámuel kérdésére önmaga ismeri be a tévedését⁸⁾).

Zeiri: Chullin 56 a (önmaga ismeri be a tévedést.⁹⁾)

Az itt felsorolt esetek visszavont vagy tévesen megállapított és utólag helyreigazított tételekről a kivételekhez tartoznak. Az esetek tulnyomó részében épen az egyesek nézete és különvéleménye érvényesül az illető hatáskörében vagy híveik között.

Maguk a vitatársak elismerik és respektálják kölcsönösen ellenfelük kompetenciáját a földrajzilag megállapított működési körben. Ha Rab Sámuel kerületében van, vagy fordítva, akkor nem saját, hanem ellenfele véleménye szerint

¹⁾ דין דינא וטעה ...

²⁾ V. ö. 13. 1. 4. j. הא דרב משרשיא בדותא היא

³⁾ דרש ר' נחמן משום רבינו שמואל . . . הדר אוקים ר"נ אמורא עליה
והדר דברים שאמרתי לכם טעות הם בידי

⁴⁾ מאן דחיי סבר, טעותא היא בידיה

⁵⁾ E kifejezést már fent találjuk.
V. ö. a 13. o. 7. j. és 3. j.

⁶⁾ קא טעי רבא בארבעה זוני . . .

⁷⁾ אמר רבא משום דקשיא דריו"ח אדריו"ח משוית ליה לר' יוסי בר חנינא
טועה?

⁸⁾ ההוא נברא דטבע באגמא דסמקי אנסב רב שילא לרביתהו, א"ל רב
לשמואל, תא נשמתי, א"ל נשרת ליה ברישא . . . ומר מ"ט עביר הכי? מיטעא
טעינא.

⁹⁾ A kifejezés mint az 5. j.-ben.

fog gyakorlati kérdésben dönteni, vagy egyáltalán tartózkodni fog a döntéstől. Sámuel azt látta egy helyen, hogy a fazekasok az ép elmúlt peszachünnepre való tekintettel drágábbra tartják korsóikat, figyelmezteti őket, hogy rendes árakat szabjanak, mert különben r. Simon értelmében fog előadást tartani, ki a régi, a peszach bekövetkeztével a chámecz titalma miatt használaton kívül helyezett edényeket az ünnep elmúltával ismét megengedi. Ezzel a felvilágosítással tetemes kárt okozott volna nekik, mert a régi edények használhatósága folytán csökkent volna a szükséglet új edények beszerzésében. Erre azt kérdi a Talmud, miért teszi Sámuel ezt az ő felvilágosítását a fazekasok magatartásától függővé? A felelet: Sámuel Ráb helységében volt. Azaz, neki itt semmi joga nem volt arra, hogy gyakorlati kérdésben saját felfogása szerint döntsön. Ő csak ráijesztett a fazekasokra, hogy vissza ne éljenek a helyzettel. (Peszách. 30 a).

Rábnak sajátos magatartásáról Sámuel helységében számol be a Talmud Erubin 94 a-ban. Eltűnt hirtelen a kerítés, mely két szomszédos udvart választott el egymástól. A magánterület körülhatárolásának hiánya zavart okozott, mivel szombat volt. Sámuel saját felfogása szerint iparkodott a bajon segíteni és ruhadarabot tett a határvonalra. Ráb nem szólt semmit, csak elfordította az arcát, miből Sámuel észrevette elégtelenségét és iparkodott őt kiengesztelni. A Talmud kérdi: Ha Sámuel eljárása nem vágott egybe Ráb véleményével, miért nem mondta azt meg világosan? A felelet: Az Sámuelnek a hatásköre volt. (Itt tehát nem érvényesíthette Ráb saját felfogását). — Miért fordította hát el arcát? — Hogy a nézőközönség ne higgye, hogy ő most már Sámuel nézetéhez csatlakozik. Vagyis, Ráb koncedálja, hogy saját véleményének nem lehet hatálya Sámuel működési területén, neki tehát ezen a helyen nem is szabad befolyást gyakorolni a vallásgyakorlat tekintetében. De ha közömbösen viselkedett volna és különvéleményének még egy arcmozdulattal sem adott volna kifejezést, akkor a nézőközönség könnyen azt hihette volna, hogy ő különvéleményét már fel is adta és a Sámuelét fogadta el. Ilyen vélemény-

változások, mint már előbb is láttuk, elég gyakran fordultak elő.

Hasonló eset történt Rábbal, mint Chullín 53b-ben közlik, egy kérdés alkalmával, mely egy fészekben (vagy kosárban) levő szárnyasok körül merült fel, meiyeknél tartani lehetett, hogy valamely ragadozó sérülést ejtett rajtuk. Elébe teszik a kérdést, de ő Sámuelhez utasítja. Itt is azt következteti a Talmud, hogy ő Sámuel helységében volt¹⁾.

Említést érdemel még különössége folytán is a következő hely: Minjamin Szakszenááh arra készült, hogy Sámuel kerületébe menjen és egy vallási kérdésben Ráb értelmében járjon el (még pedig helytelen értelmezése alapján). Meghalt azonban utközben és Sámuel a Példabeszédek ama versét alkalmazta Rábra: (XII, 21) Nem esik meg az igazon semmi jogtalanság.²⁾

A gyakorlatban meghonosodott eltérő irányok természetesen megállandósultak, és midőn a későbbi tudósok egységes decíziókat állapítottak meg, csak nehezen lehetett a megrögzött gyakorlaton változtatni. B. B. 153 a-ban olvassuk, hogy egy ember rab Nachmán elé jött Nehardeába (oly kérdéssel, mely fölött már megállapodás jött létre, hogy

¹⁾ הֲיֵא שַׂרְקָפָא (שַׂרְכַּפָּא) דְּסַפְקֵי דְרוּסוֹת דְּאַתָּא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי, שְׂדֵרֵינְהוּ לְקַמֵּיהּ דְּשְׁמוּאֵל, חֲנֻקֵּינְהוּ וְשְׂדֵרֵינְהוּ בְּנֵהֲרָא. וְאִי סִיד לֹא הָדָר בֵּיהּ לִישְׂרֵינְהוּ? אִלָּא מֵאֵי הָדָר בֵּיהּ, לִישְׂרֵינְהוּ? אִלָּא אַתְרֵיהּ דְּשְׁמוּאֵל הוּא. — מֵאֵי שַׂרְכַּפָּא. — v. ö. Aruch compl. VIII, 168 a. — Rábt ill. v. ö. még Megilla 5 b.

²⁾ Összehasonlítandó még B. B. 124 b végén: אֵל רַב אַחָא בַר רַב לְרַבִּינָא, אִיקְלַע אַמִּיר לְאַחְרֵין וְדַרְיָשׁ, בְּכוּר נוּטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּמַלוּה אַבְל לֹא בְּרִיבִית, אֵל נֵהַרְדֵּאֵת מִיַּת שְׂדֵרֵינְהוּ וְרַב נַחְמָן מִיַּת שְׂדֵרֵינְהוּ לְטַעֲמֵיהוֹן. Nehardéát mint Sámuel és Rab Nachmán működési helyét illetőleg v. ö. még: Gittín 81 a; u. o. 89 a; és B. B. 153 a. — Jebám. 85 a-ban előforduló rab Idí b. Abintól használt barátságatlan kifejezés (דַּרְדֵּקִי) részben abból magyarázható, hogy rab Pápa és rab Huna b. rab Józsva az ő kerületében adtak vallástani magyarázatokat. — Más értelemben veendő Chullín 57 b következő helye: וְאִרְיָקָב בַּר אִירִי אֵילְמָלִי. הוּא ר' יוֹחָנָן בְּאַתְרָא דְּאֹרֻוּ בֵּה חֲבֵרוֹתָא לְהַתִּירָא, לֹא פְרָכִים. Figyelmet érdemel még e gyakori fordulat: מַר כִּי אַתְרֵיהּ וְמַר כִּי אַתְרֵיהּ Sabbath 153 a; Peszáchim 3'a; Bécza 15 a; Jóma 55 a; Nedárím 49 a, 52 a; B. M. 40 a; u. o. 117 a; B. B. 12 a; Menáchóth 107 b; Bechóróth 32 a; Chullín 66 a. További adatokat a helyi gyakorlat eltéréseire vonatkozólag v. ö. még Sabb. 19 b, 148 b; Peszách. 107 a. — A szokásnak (מִנְהַג) minősített gyakorlatról más fejezetben szólunk.

Ráb szerint döntsenek). Elküldte r. Jirmíja b. Abbához Sum-Tamjába. Azt mondta ugyanis: Itt Sámuelnek a helysége van, hogy döntsünk hát Ráb szerint? Nyilván azt akarta rab Nachmán, hogy a peres fél Ráb véleménye szerint kapja a döntést, de a helyi szokás ellen sem akart véteni és inkább más helységbe küldte.

A vallásgyakorlat különbözősége folytán szükségessé vált már előbbi korszakokban a mihez tartás szabályozása azok számára, kik tartózkodási helyüket megváltoztatják. A Misna Peszach. IV, 1—5-ben több idevágó névtelen rendelkezést tartalmaz erre vonatkozólag. További kifejtéseket tartalmaz a babilóniai és jer. Talmud az idézett helyeken.¹⁾

Még egy tételre kell utalnunk, mely a pártokra való osztást vallásgyakorlati téren mózesi tilalomnak minősíti. V. ö. Szifré Deut. XIV, 1 לא תעשו אגודות אגודות אלא היו כולכם אגודה אחת és Jebám. 13 b. Ez a tétel világos ellentétben áll a különféleséggel, mely a vallásgyakorlat terén uralkodott. Abájí úgy véli, (Jebám. 14a), hogy az említett tétel csak egy város lakosságára vonatkozik. Különböző helységek hódolhatnak különböző gyakorlatnak כי אמרין לא תתגודרו כגון שני בתי דינים מורים כדברי ב"ה, אבל בעיר אחת הללו מורים כדברי ב"ש והללו מורים כדברי ב"ה, אבל שני בתי דינים בשתי עירות לית לן בה. Rába még tovább megy, az ő nézete szerint még egy helységen belül is van helye

¹⁾ V. ö. különösen a kifejtéseket Chullín 18 b-ben és a formulát נהרא נהרא ופשטיה. — Egy több rendbeli helyi eltérést tartalmazó idevágó példát olvasunk Chullín 100 a-ban. A pumbedíthai Rámí b. Tamré, azonos Rámí b. Dikuléval, Szurába jött az engesztelő napot megelőző napon. Evett az ottani emberektől elvetett tögyekből. Midőn rab Chiszda emiatt kérdőre vonta, azt felelte, hogy ő rab Juda helységéből való, ki ezt a husrészt megengedi. Arra a kérdésre, hogy miért nem alkalmazkodik a szabálynak megfelelően azon hely szokásához, melyben tartózkodik, azt feleli, hogy a városon kívül ette az itt megtiltott húst. Arra a kérdésre, hogy miért nem rak tefillint, azt feleli, hogy bélbaja van és rab Juda szerint a bélbajos fel van mentve e törvény alól. — Miért nem viselsz rojtot ? ציצית — Kölcsönvett ruha van rajtam, és mint ilyen rab Juda szerint 30 napig rojtt nélkül viselhető. — Rab Zéra arra a kérdésre, hogy miért tér el egy pontban Rábtól és Sámueltól, holott az ő kerületükből jött, azt feleli, hogy a kérdéses tételt rab József b. Chíja közölte, akinek tradíciói bizonytalanok.

כי אמרינן לא תתגודדו, כגון ב"ד בעיר אחת kétféle gyakorlatnak פלג מורין כדברי ב"ש ופלג מורין כדברי ב"ה¹⁾, אבל שני בתי דינים בעיר אחת לית לן בה.

¹⁾ Jerus. Peszách. IV, 1-ben a minimálisra szorítja az eltérések megengedhetőségét, nevezetesen oly esetekre véli alkalmazhatónak a különböző gyakorlatot, midőn jelentéktelen helyi szokásokról, vagy maguktól a törvénymagyarázóktól mint különféleképpen keresztülvihető tételről van szó רשב"ל שאל לריו"ה, ואינו אסור משום כל תתגודדו? א"ל, בשעה שאלו עושין כב"ש ואלו עושין כב"ה (בוה שייד משום כל תתגודדו) – ב"ש וב"ה אין הלכה כב"ה? – א"ל בשעה שאלו עושין כר"מ ואלו עושין כר' יוסה – (א"ל) ר"מ ור' יוסי אין הלכה כר' יוסי? – א"ל תרי תניין אינון על דר"מ ותרי תניין אינון על דר' יוסה – א"ל הרי ר"ה ויה"כ, ביהודה נהגו כר"ע ובגליל נהגו כריו"ח בן נורי? – א"ל שנייה הוא, שאם עבר ועשה ביהודה בגליל, ובגליל ביהודה, יצא – א"ל הרי אלו קורין בי"ד ואלו קורין בט"ו? – א"ל מי שסידר את המשנה סמכה למקרא משפחה ומשפחה, מדינה ומדינה עיר ועיר. Látni, hogy a babilóniai amórák határozatai jobban fedik az uralkodó viszonyokat, mint a kisebb megfigyelési körre szorító r. Jochánán és Res Lákis.

Negyedik fejezet.

A decizió viszonyítva a gyakorlathoz.

A különféleség dacára, melylyel ugy a tudósok véleményeiben mint a gyakorlatban oly sűrűn találkozunk, élt az egész zsidóságban, minden elszórtsága mellett is a törvényegységnek minden ellentétek fölé emelkedő gondolata. Ez a gondolat első sorban abban nyert kifejezést, hogy a legjelentékenyebb tudósok és iskolafők feladatukul tűzték ki maguknak a fennálló kontroverziáknak gyakorlati szempontból való újbóli átvizsgálását és egységes eredmények megállapítását. A végeredmény érvénye kizárólagossága által ölti magára a törvény tulajdonképi jellegét. Nem kell külön hangsulyoznunk, hogy az egység, mely a kontroverzisták idejében nem jöhetett létre, a decizórok idejében is csak részben valósulhatott meg. Egyrészt maguk a decizórok nem tudtak minden esetben egységes eredményre jutni és így közöttük is kifejlődött ugyanaz a viszony, mely elődeik, a kontroverzisták között állott fenn. Másrészt pedig lehetetlen volt az egység keresztülvitele a gyakorlatban.

Elsősorban rá akarunk mutatni a decizióképzés néhány formájára. A decizió általában a törvény végleges megállapítását jelenti, melynek hatálya kizárólagos és határozott kíván lenni. A „haláchának“ eme szigoru formulázása mellett találjuk még az uralkodó gyakorlat kevésbé szigoru kifejezéseit is, melyekből különösen a hivatalos törvényhozói mozzanat hiányzik. Elsősorban kell említenünk a leggyakrabban előforduló minhágot. A minhág (szokás) oly gyakorlat, mely minden legislatorikus beavatkozás nélkül képződött. Ez mintegy elemi megnyilatkozása a népszellemnek. Némely törvény-nél vitás, hogy vajjon a decizió avagy a szokás hatalma hozta-e létre.

Taanith 26 b-ben azt mondja r. Méir, hogy a papi áldás a bűnbánó napon mind a négy imában (sácharith, muszáf, mincha és neíla) mondandó. R. Méir vitatársai itten r. Juda és r. Jósze. Erre rab Juda közli Ráb nevében, hogy a „halácha“ (decízió) r. Méir szerint állapotított meg. R. Jochánán pedig úgy tudja, hogy a népszokás igazodik r. M. szerint. Rába¹⁾ azt mondja, hogy a szokás (minhag) egyezik r. Méir nézetével. Mind megegyeznek tehát abban, hogy a gyakorlat ebben a pontban r. Méirt követi, csak a gyakorlat minősítése körül folyik a vita. A talmud kifejti továbbá, hogy azon nézet szerint, mely azt vallja, hogy a halácha (decízió) fogadta el r. M. nézetét, szabad ebben az értelemben nyilvános előadásokban is tanítani (mert ez akkor általános érvényű, megtámadhatatlan tétel). Azok szerint pedig, akik szokásnak minősítik, nem adható elő (mint egyedül érvényes tétel) a nyilvánosság előtt, de a ki kérdést intéz, annak ilyen értelemben lehet felelni. Végre azon nézet szerint, hogy csak népszokás (נהגו העם, szokásban van a népnél), még a kérdezőnek sem felelhetünk ebben az értelemben, de nem kell az ily értelmű gyakorlatot megtámadnunk.²⁾ Végre következik még egy decízió rab Náchmántól és egy névtelen záró decízió, melyről még később szó lesz. Analog eset van még Érubin 71 b—72 a-ban, a hol r. M. vitatársai a Chachámim (bölcsek). Oly esetben, a hol a lakók nemcsak az udvart, hanem egy ugynevezett zárt utcát, melyhez több udvar nyílik (מבוי), mint magánterületet kívánnak a szombat

¹⁾ Helyesebb a müncheni talmudkódex olvasata, ahol r. Jochánán harmadik helyen áll, a második helyen pedig רב הונא, helyett רבא van. Mert először, az utóbb említett sorrend található Érub. 72 a-ban is. De még magából a diskusszió folyamából is ugyanez a sorrend állapítható meg, amennyiben r. Jochánán nézete harmadik helyen áll. A szöveg itt a következő: אמר רב יהודה אמר רב הלכה כר"מ ורב הונא אמר מנהג כר"מ ור' יוחנן אמר נהגו העם כר"מ. מאן דאמר הלכה כר"מ דרשינן לה בפירקא; מ"ד מנהג מדרש לא דרשינן, אורווי מורינן, ומ"ד נהגו אורווי לא מורינן ואי עביד עביד ליה V. ö. még Rabbínovitz ד"ס az i. h.

²⁾ V. ö. azonban tosz. R. H. 15 b s. v. וכי נהגו, mely szerint egy a néptől követett szokás nem tűrhető egy decízióval szemben, ami, mint tovább látni fogjuk, nem általánosítható.

szempontjából szimbolizálni, azt mondja r. M., hogy két „érub“ nevű szimbolikus lakoma szükséges, az egyik az érub chacéróth, a másik a sítuf meboóth, míg a bölcsek a szimbólumok egyikét is elegendőnek tartják. Itt is a már említett három formában közlik a r. M. szerint igazodó gyakorlatot¹⁾, azzal a különbséggel, hogy itt nem következik egy eltérő záró decízió. E döntési formulák ismétlődnek még r. Eliezer ben Jákób egyik tételénél (Érub. 62 b)²⁾. Abáji és rab József további diskussziójából megállapítható, hogy a Sámuel nevében közölt REbJ szerinti decízió, továbbá az általános szabály, hogy REbJ tételei csak egy mérőt tesznek ki, de az tiszta יעקב קב ונקי döntő volt a további gyakorlatra.

A decízió és a szokás közötti különbségre vonatkozólag jellemző a következő hely: Jer. Sekálím I, 1. és u. o. Meg. I, 5. A talmud azt közli itt r. Józsuá ben Lévi nevében, hogy a közbeszurt hónap liturgiai rendjére vonatkozó szabály מצות הנוהגות באדר שני אינן נוהגות בראשון חוץ מהספר ותענית שהן שוין בזה ובה R. Simon b. Gamliél szerint állapított meg. Erre azt jegyzi meg r. Huna Rabba Sepphorisból, hogy a sepphorisi r. Chanina ezt mint szokást honosította meg. A talmud a szokásra helyez nyomatékot és úgy értelmezi, hogy csakis mint szokást fogadta be, de nem ismerte el haláchának. Hasonló észrevétel van Jerus. Nidda III, 1-ben: שמואל אמר הלכה כר' יודא, א"ר זעירה, לא דו אמר הלכה כר' יודא, אלא דו חמו רבנן, נהגין כר' יודה.

Említést érdemel még r. Jochánánnak egyik közlése Jer. Sebiit V, 1-ben, hogy a szentjánoskenyérre vonatkozólag a szokás r. Nechemja szerint igazodik, ki a gyümölcszedés idejét véli mértékadónak. R. Simon megjegyzi előtte, hogy ez a szokás ellentétben van a misnával, amit r. Bun bar Kahána többek között azzal utasít vissza, hogy r. Jochánán szokásról beszél, míg a misnában halácháról van szó.³⁾

1) Itt רב גידל Rábnak a tradense.

2) Első helyen áll אמר שמואל רב יהודה אמר שוח.

3) א"ר בון בר כהנא ותמיה אנא איך הוה מוטיב ריש קומי רי"ח והוא מקבל מיניה? ויתביניה: אנא אמר חרובין ואת אמר בנות שוח. אנא אמר מנהג ואת אמר הלכה, אנא אמר ר' נחמיה ואת אמר רבנן? אלא הוא חרובין הוא בנות שוח, הוא מנהג הוא הלכה.

A kontroverzia után következik olykor csakis a szokás: decízió nélkül. V. ö. Peszách. 104a—b בנן של קדושים אומר א' ב' תלתא אינון, חד. 6. IV, 6. u. o. IV, 6. ותהו העם לומר ג' אומר א"א מותר וח"א מותר וח"א מנהג. Figyelemre méltó különösen a következő példa: Beráchóth 52 b-ben közli Juda saját véleményét egy vitára vonatkozólag, mely a sammaiták és hilleliták között folyt. R. Jóchánán egy népszokást közöl, mely r. Juda felfogásával összhangzatban van. Ez a babilóniai talmudban mint népszokás idézett gyakorlat található a jerusálmiban u. o. VIII, 1. Rába és r. Juda nevében mint decízió.

Kétes esetekben gyakran történik hivatkozás a népszokásra. Érub. 14 b-ben kérdi Rába b. rab Chanan Abájitól egy kontroverziára vonatkozólag, hogy mikép kell döntení הילכתא מאי. A felelet: Menj ki és nézd, hogyan jár el a nép פוק חזי מאי עמא דבר. Más verzió szerint rab Chánántól származik a kérdés és más kontroverziára vonatkozik.

Egy a babilóniai és palesztinai talmudban előforduló és sokszor megvitatott példa az idősebb Híllél esete nászjárási megválasztatása alkalmából. Többek között azt kérdezték tőle, hogy mi az eljárás, ha a szombaton levágandó peszách-áldozathoz való kést elfelejtették pénteken elhozni. Híllélnek nem jutott rögtön eszébe az idevágó szabály, de azt mondta, hogy az eljárást a népre lehet bízni. „Ha az izraeliták nem is próféták, de mégis a próféták fiaí“. És a nép gyakorlata kielégítette Híllélt, mert utólag visszaemlékezett arra, hogy úgy hallotta az eljárást Semájától és Abtaljontól is, a hogyan a nép cselekedett. V. ö. Peszách. 66 a és jerus. Sabb. XIX, 1.

Mint általános szabályt közli r. Ábun r. Józsuá b. Lévi nevében (jerus. Péa VII, 5 végén), hogy minden haláchánál, mely a besz-dinben kétes, és nincs módodban az eljárást határozottan megállapítani, menj ki és nézd a tömeget és csináld te is úgy. לא סוף דבר הלכה זו אלא כל הלכה שהיא רופפת. בבית דין¹⁾ ואין אתה יודע מה טיבה, צא וראה מה הציבור נוהג ונהוג. V. ö. még Rabbí feleletét Bar Kappára szolgálójának זילי עבדיך. אמרה ליה, ליכא מנהג. . . . és a megrovást, melyet Ráfrám

¹⁾ V. ö. még Maaszér Sení V, 2 végén és Jebám. VII, 3.

b. Pápa kapott Rábától ועוד פתיה אוכמא בהדי פלוגתא לכה לך, (1)הא נהוג עלמא כר' ישמעאל

Sok esetben, különösen magánjogi vonatkozásokban szerepel a helyi szokás ההכל כמנהג המדינה; Kidd. 49 a, B. M. 87 a végén, B. B. 4 a, 165 a, Jerus. B. M. V, 4. Jerus. Gittin V, 3 . . . כמנהג מקומה.

Magánjogi jellegű a következő eset is (B. M. 47a elején), melyben a kontroverzia azzal végződik, hogy a helyi szokás a döntő. ובאתרא דנהיגי למיקני ממשי, קני.

A szokásként meghonosodott gyakorlat a szabályozott törvény jellegével bír. Megszegését úgy büntetik mint a halácha megszegését. (Jerus. Peszách. IV, 3) כשם שקונסין להלכה . . . Rába több tételt következett egy szokásból: Szukka 38 b elején הילכתא גיברתא איכא למשמע ממנהגא . . . דהלילא . . .

Az elterjedt szokás hatalmát és megmásíthatatlan voltát jellemzi különösen a következő hely: Jebám. 102a elején אמר רבה איד כהנא אמר רב, אם יבוא אליהו ויאמר חולצין במנעל שומעין לו. אין חולצין בסנדל אין שומעין לו, שכבר נהגו העם בסנדל. שהרי הרבים נהגו לחלוע: Jerus. u. o. XII. 1 még hozzáteszi: במסנדל והמנהג מבטל את ההלכה.

Némely súlyosbítások is mint szokások tűnnek fel, a mi keletkezésük módjából magyarázható. Mert a mi a törvény értelmében meg van engedve, azt általában nem decizórikus uton, hanem önkéntes és szokásszerű korlátozással szokták egyes esetekben vagy részben megnehezíteni, vagy egészen megtiltani. Kidd. 88 b-ben közöl rab Hamnuna Ulla nevében egy decíziót r. Jósze szerint, r. Eliezer b. Jákób ellenére, mely decízióval Rábba bar bar Chána is egyetért. De amióta a templom elpusztult, megfogadták a papok szokásképpen, hogy nem vesznek feleségül olyan nőt, melynek szülei (apa és anya egyidejűleg) prozeliták. R. Jósze szerint meg volna ez engedve, de r. Eliezer b. Jákób megtiltja²⁾.

Oly megengedett cselekvéseket, melyeket némelyek magukra nézve megtiltanak, nem szabad jelenlétükben végezni.

¹⁾ Berách. 50 a. Jerus. u. o. VII, 3.

²⁾ Jerus. u. o. IV, 6.

Ned. 15 a דברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור, אי אתה רשאי להתירן בפניהם.

Midön r. Juda Hannászi egy tanuságtétel alapján a tized és teruma-adományokra vonatkozólag palesztinán kívüli területnek akarta Beth-Seont (Skythopolis) nyilvánítani, összegyűltek ellene testvérei és atyja háza és azt mondták neki: E helyet, ahol atyáid és atyáid atyái a tiltó szokást követték, fel akarod te ez alól oldani? (Chullin 6 b—7 a) מקום Összeve- tendő még Jerus. Peszách. IV, 1. és u. o. Taanith I, 6.

Ez azonban csak egyes esetekre áll, mert általában csak a keletkezés tekintetében van különbség minhag és halácha (decízió) között. A minhaggal sűrűn találkozunk ugy könnyítő mint súlyosbító értelemben. Sőt súlyosbító decízióval szemben található könnyítő népszokás, mint Beráchóth 22 b-ben, ahol egy Ezráig visszanyuló institutiót, melyre nézve Rába még egy közelebbi decíziót is formuláz, a népszokás teljesen megszüntetett¹⁾. Hasonlóan keletkezik könnyítő minhag a temetés szertartásaiban r. Gamliél példájából kifolyólag, ki a maga személyére vonatkozólag a halottaknál szokásban volt költséges pompát és fényűzés mellőzését kívánta²⁾.

¹⁾ א"ר נחמן בר יצחק. נהגו עלמא כהני תלת סבי, כר' אלעאי בראשית 1) V. ö. még Jerus. u. o. III, 4. A későbbi gyakorlatban különböző megoldást nyert ez a kérdés. Alfászi u. o. § 66 Hái gáon súlyosbító döntését idézi וכתב רבנו האי גאון וצ"ל, בין דגמרא ליכא בהא מילתא, נקוט מנהג כל ישראל. שכל בעלי קריין אע"פ שאין להם מים אין מתפללין עד שירחצו. Mai-monides a talmudban említett népszokásnak megfelelően r. Juda ben Bathyra szerint dönt. Misné Tóra Ker. Semá IV, 8. Az institúció kimerítőbb részleteit illetőleg v. ö. Bloch M., die Institutionen des Judentums I, § 42, 129—137 o.

²⁾ בראשונה היתה הוצאת המת קשה לקרוביו יותר ממיתתו עד שהיו קריביו מניחין אותו ובירחיקו, עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן. א"ר פפא והאידנא נהגו עלמא אפי' בצרדא בר זוזא. A minhagot illetve összevetendők még a következő helyek: R. H. 14 a—b, u. o. 27 a חלפתא בצפורי 32 a u. o. וכן הנהיג ר' חלפתא בצפורי 134 b u. o. מקום שנהגו Chul. 63 a, לא היו נוהגין כן ביבנה . . . עין יפה ונתנוהו לבעלים Jerus. Peszach. IV, 1, u. o. Ketub. I, 1. — Szukka 44a. מנהג נביאים

A minhaggal csak kevés mértékben rokon a ritkábban előforduló חָטַן (hajlanak) és נִרְאִין (helyesnek látszik) kifejezés. Az első kifejezés alkalmasint a részleges hajlást fejezi ki valamely vélemény felé. Hiányzik belőle a decíziót jellemző határozottság. Más döntő körülmény hiányában lehet ugyan ilyen „hajlás“-t is alapul venni és e szerint dönteni rituális vagy jogi kérdésekben, de egy más értelemben végrehajtott gyakorlati eset érvénye nem támadható meg azon az alapon. Egy példa világosabban fogja ezt megvilágítani. Kethub. IX. fej. 2. mίσnájában (84 a—b) a következő jogi eset tárgyalatik: Valaki meghal és hátrahagy kinnlevő ingóságokat, vagy pénzbeli követeléseket, vagy másnál őrizetre bizott értéktárgyakat. A hagyatékra igényt tartanak: hitelező, özvegy és örökösök. Kié közülük az elsőbbség a kinnlevőségekre vonatkozólag? R. Tárfon szerint azé az elsőbbség, a ki a leggyengébb. Ez vagy arra vonatkozik, akinek követelése különben a legkisebb jogvédelemben részesül (r. Jósze b. r. Chanina magyarázata a talmudban u. o.), vagy a hátrahagyott özvegyre. (R. Jóchánán u. o.) Azaz, r. Tárfon megengedi kivételesen, hogy kinnlevőségeknél annak adjanak előnyt, aki a hátrahagyó birtokában levő vagyonnál kevésbé tudja követeléseit érvényesíteni. Arról van tehát szó, hogy ebben az esetben a jogilag kevésbé védelmezettnél, vagy annál, akinek további boldogulásához nagyobb szüksége van követelése behajtására, ne a jognak szigorú szabályát, hanem a méltányosságot alkalmazzuk. R. Akiba véleménye szerint nincsen helye a méltányosságnak jogi kérdésekben. E szerint ki kell adni az örökösöknek az egész hagyatékot. Egy gyakorlati esetben r. Tárfon értelmében mondták ki a bírák az ítéletet. Res Lákis megsemmisítette a kész ítéletet. R. Jóchánán nem helyesli ezt, és rosszalását a következő szavakkal fejezi ki: „Te neki (r. Akibának) tórabeli jelentőséget tulajdonítottál“. E kijelentést a talmud (u. o. 84b) a diskusszió végén úgy magyarázza, hogy r. Jóchánán szerint is r. Akiba véleményének adandó az előny r. Tárfonnal szemben, csak hogy ez nem bír a decízió jellegével, hanem inkább csak „hajlás“, bizonyos kis tulsúly r. Akiba nézete

felé. Ha tehát koncedáljuk is, hogy utóbbi szerint kell döntünk, még sem vagyunk feljogosítva, hogy egy ettől eltérően végrehajtott ítéletet megsemmisítsünk. Res Lákisnak azonban az a nézete, hogy r. Akiba nézete kész decízióknak veendő, mely befejezett tényekkel szemben is érvényesítendő.¹⁾ V. ö. még B. B. 124 b.

A נראין (helyesnek látszik) szó inkább az egyéni állásfoglalást valamely nézet mellett juttatja kifejezésre. Jerus. Jebám. IV, 11 (6 a 73) idézi r. Zeure szabályát, hogy ahol r. Juda Hannászi a נראין kifejezését használja, ott az előbbi kontroverzia még mindig fennáll, kivéve a kerek fügelepényekről szóló szabályt: כל מקום ששנה רבי נראין עדיין המחלוקת במקומה חוץ מעגול של דבילה דדין מודי לדין ודין מודי לדין.

Beráchóth 33 b elején van egy decízió, melyet r. Jóchánán r. Eliezer szerint és r. Akiba ellen állapított meg. E fölött négy verzió van. Kettőt közölnek Ráb nevében, az egyik szerint decízió címén állapított meg a szabály r. E. szerint, a másik szerint csak „hajlanak“ מטיין r. E. nézete felé. R. Jóchánán nevében közlik, hogy r. E. nézetéhez csatlakoznak (מודים) vitatársai is. R. Chija bar Abba azt mondja végre, hogy e nézet helyesnek látszik (נראין²⁾).

A decíziók.

Most jutottunk el a decíziók tulajdonképi megbeszéléséhez. A decízió, mint már említettük, nem egyéb, mint valamely tantételnek törvényvé való kijelentése a gyakorlat számára, és egyszersmind kizárása minden evvel ellentétes és ettől eltérő véleménynek. Ez utóbbi mozzanat a decízió lényeges vonása. Mert hiszen mind a tételek már eleve mint gyakorlati törvények szerepeltek. Azoknak kötelező erejét nem kellett tehát későbbi auktoroknak decízió útján fixírozni. Itt

¹⁾ V. ö. Rásit u. o.

²⁾ V. ö. Rabbínovitz ד"ר. Jerus. u. o. V, 2. csak מטיין van és נראין hiányzik. Végeredményben elveszítette Babilóniában az egész kontroverzia jelentőségét, mert itt egy Ráb és Sámuelettől származó új imát (gyöngyöt) honosítottak meg. א"ר יוסף, אמן לא האי ידענא ולא האי ידענא, (gyöngyöt) honosítottak meg. אלא מדרב ושמואל ידענא דתקיננו לן מרגניתא בבבל ותודיענו יתידעני hiányzik a Jerus.-ban.

inkább azon tételek hatályának megszüntetéséről van szó, melyek egy norma gyanánt kiválasztott tétellel ellenkeznek. Magától értetődik tehát, hogy ahol nincsen kontroverzia, ott decízióra sincsen szükség. Ezt a talmud több helyen meg is jegyzi הלכה מכלל דפליגי. A megállapított decízió következtetni enged arra, hogy a tétel vitás. Ebből kiindulva rekonstruál a talmud több kontroverziát. V. ö. Sabb. 136a, r. Simon ben Gamliél és a bölcsek közötti vitát. A decízió meg van még jerus. Jebám. XI, 7. — Érub. 12 a. Kontrov. r. Simon b. Gamliél és a bölcsek közt. — U. o. 42 b—43 a (r. Gamliél és r. Akiba). — U. o. 81 a—b (r. Juda, r. Eliezer és a bölcsek). Hogy itt vita van-e vagy sem, abban eltérő verziók vannak. — Peszach. 100 a (r. Jósze és r. Juda). — R. H. 34 b—35 a (r. Gamliél és a bölcsek). — Jebám. 91a végén és 108 a elején — Szanhed. 30 b (r. Józua és a bölcsek). Hogy van-e itt kontroverzia, abban eltérők a verziók. — Nidda 59a végén (r. Eliezer ben Czádok és a bölcsek).

A következő helyeken szintén ugyanazon kérdésre megállapítja a talmud, hogy nincsen kontroverzia: Sabb. 57 b elején.¹⁾ U. o. 106 b. Bécza 24 a. A. Z. 32 b. Végre előfordul még e kifejezés ואלא הילכתא לאפוקי מאי szintén egy vitán kívülnek talált tételnél. V. ö. B. B. 128 b végén.

A decízorikus működés, mint már e fejezet elején megjegyeztük, sem a teljes egységet nem eredményezhette, sem pedig a halácha megmásíthatlan állandóságát nem tudta hosszú időre biztosítani. Az előbbihez hiányzott a mindentfelölelő központi tekintély. Több főiskola volt, melyeknek mindegyike nagy tekintélyre tett szert és sajátos jelentőséggel bírt. Utóbbi pedig a történeti fejlemények függvénye. Az eredeti kontroverziáknak már ismert csoportjához, melyeket méltán primár kontroverziáknak is nevezhetünk, csatlakozik immár a decíziók körül felmerülő kontroverziák csoportja, melyet már másodlagosnak nevezhetünk. Ez utóbbi foglalkoztat most bennünket első sorban. A decízorikus vagy másodlagos kontroverziákat alfabétikus sorrendben adjuk:

R. Abba — Rab Nachmán: B. B. 128 a. Előbbi sze-

¹⁾ V. ö. jerus. u. o. VIII, 1.

rint a rabszolgák mint hagyatéki objektumok olybá veendők adósságbehajtás szempontjából mint ingatlanok, melyeket a hitelező követelése fejében lefoglalhat. R. N. a rabszolgákat ebből a szempontból ingóságoknak tekinti¹⁾.

R. Abba — Rába: U. o. Másod- és harmadízbeli rokonság tanuvallomására vonatkozólag. Itt még egy harmadik döntés is van Mar bar rab Asítól²⁾.

R. Abahu — r. Jirmija: B. B. 142 b végén. Jellemző diskusszió a halácha megállapítását illetőleg. R. A. kérdi r. J.-tól: „Szerintünk kell-e a decíziót megállapítani, vagy szerintetek?” Utóbbi visszafelel: „Magától értetődik, hogy a decízió szerintünk kell hogy legyen, mivel mi vagyunk az idősebbek, nem pedig szerintetek, kik fiatalok vagytok“. Erre visszafelel előbbi: „Hát a kontroverzisták korától függ a decízió fixírozása? Hiszen fődolog a tétel megokolása“³⁾.

Abáji — Rába: Beráchóth 27 b. (Hogy az esti tefilla kötelező-e vagy csak fakultatív). A jerus.-ban hiányzik itt a decízió⁴⁾. — Szukka 64 a. A tefillin fölötti benedíkcióna vonatkozólag. Abáji r. Juda, a pátriárka szerint, Rába a tudósok szerint dönt.

R. Osája — rab Huna: Berách. 52 b (A sammaiták és hilleliták közötti vitára vonatkozólag. Itt csak formailag van vita a decízorok közt, mert r. O.-nak más verziója van a sammaiták és hilleliták vitáira vonatkozólag. A decíziók tárgyilag fedik egymást.

1) שלח ליה ר' אבא לרב יוסף בר חמא, הלכה גובין מן העבדים ורב נחמן. אמר אין גיבין.

2) U. o. M. b. r. A. döntése névtelenül utasítatik vissza U. o. 128 b végén végleges döntés van r. Abba szerint, tehát új decízió, mely decíziórikus vitára vonatkozik, amiről még tovább szó lesz.

3) איל ר' אבהו לר' ירמיה, הילכתא כוותן או היל' כוותייכו? א"ל, פשיטא. דהילכ' כוותן דקשישנא מינייכו ולא הילכ' כוותייכו ודרדקי אתון. א"ל מירי. בקשישותא תליא מילתא, בטעמא תליא מילתא.

4) A végdecízió Rába szerint igazodík, de a későbbi gyakorlatban Abáji tétele honosodott meg mint szokás. V. ö. Misné Tóra Tefilla I, 6: ואין תפלת ערבית חובה... ואעפ"כ נהגו כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל ערבית וקבלוה עליהם כתפלת חובה. V. ö. még u. o. III, 6 és IX, 15.

Rab Acha — Rabina: Sabb. 157 a (R. Juda és r. Simon közötti vitára vonatkozólag¹).

Amémár — rab Asi: Kidd. 79 b. Előbbi Sámuel szerint, utóbbi Ráb szerint dönt. A névtelen végdecízió Ráb szerint igazodik.

Amémár — rab Pápa: B. B. 107 a. Az anonym végdecízió Amémár szerint²).

Rab Asi — Mar Zutra: Peszach. 103 b. Előbbi Ráb tanítványai ellen³).

Rab Chija bar József — Sámuel: Érub. 95 a. Előbbi r. Jósze, utóbbi r. Juda szerint⁴).

Rab Chija bar Ráb — r. Jannai: Berách. 30 a—b. Előbbinek decízióját közli rab Huna b. Chinena. R. Ch. b. R. r. Juda tradíciója szerint dönt, amit r. Jannai erélyesen visszautasít . . . פוק קרא קראך לברא דאין הלכה. Figyelemre méltó itt még a kifejezés . . . אין הלכה, mely rendszeren nyomatékos ellentétül szolgál egy már megállapított decízióval, ill. uralkodó gyakorlattal szemben⁵).

R. Eleázár (b. Pedáth) — rab Juda: B. K. 18 b. (A tételek anonym formulázására kérdi a talmud, hogy miért nem adják decíziójukat a vitatársakra, Symmachosra és a bölcsekre való vonatkozással⁶).

¹) Itt a nézetek hozzátartozandósága hiányzik. Csak az van, hogy . . . וחד אמר . . . וחד אמר, ami r. A. és R. kontroverziáit általában jellemzi. Általános szabályként közli a talmud Peszach. 74 b: בכל התורה: כולה רב אחא לחומרא ורבינא לקולא.

²) א"ר פפא הילכ' בכל הני שמעתתא מקמצין, אמימר אמר בטלה מחלוקת. Itt a tételek egész csoportja fölött állapítatik meg a döntés.

³) Amémár nem nyilatkozik álláspontja felől. Rab Asi szavai לית הילכתא כתלמידי דרב az ellentét nyomatékaul szolgálnak Mar Zutra gyakorlatával szemben. Alfászi u. o. 774. § Mar Zutra szerint dönt.

⁴) Alfászi. u. o. 669 § végén אמר רב אשי בר אשי-t említi első helyen, ami talán a helyesebb olvasat is, mivel itt Sámuel említették mint vitatárs.

⁵) V. ö. jerus. u. o. IV, 6. R. Chána nevében is r. Ch. b. R.-bal egyértelmű döntés közöltetik. Sámuel gyakorlatából is erre a decízióra lehet következtetni. Alfászi u. o. 107. § r. J. decíziójához csatlakozik. V. ö. még tosz. u. o. 30 b s. v. וה"ג — Az אין הלכה kifejezésre még külön fejezetben térünk vissza.

⁶) V. ö. Rásit az i. h.

R. Jannai, r. Hosája — r. Chanina, r. Bun, Sámuel: Jerus. Challa II. végén. Előbbi csoport r. Eliezer szerint, utóbbi ellene dönt . . . אין הלכה.

R. Jannai — társai: Jer. Sabb. VI, 5. Előbbi r. Jósze szerint, utóbbi ellene dönt . . . אין הלכה. Figyelembe veendő itt még Rábnak J.-al egybevágó decíziója¹⁾.

R. Jannai és rab Nachman — Ulla és rab Jiczchák Nappacha: Jebám. 40a végén. Előbbi r. Juda szerint, utóbbi ellene dönt.

R. Jiczchak bar Sámuel — Sámuel: Gittin 28 a elején. A decíziók itt nem a kontroverzistákhoz fűződnek, hanem magát a tételt adják, azzal a megokolással, hogy a tradíció itt ingadozik²⁾.

R. Jóchánán — R. Józua ben Lévi: Sabb. 54 b. Előbbi r. Juda, utóbbi r. Simon szerint³⁾. — Jebám. 65 b. Az egyik r. Jóchánán ben Beróka szerint, a másik ellene⁴⁾. — Jerus. B. B. VIII. 1. (Egy kétes verzió szerint. A többi szerint egyértelmű a döntés r. Zakárja ellen)⁵⁾.

R. Jochánán — Rab Nachmán: Kethub. 77 a. Előbbi r. Simon b. Gamliél szerint, utóbbi a bölcsek szerint⁶⁾. — Gittin 39 b. Utóbbi r. Simon szerint, előbbi ellene⁷⁾. — B. M. 38b elején mint Kethub. 77 a⁸⁾.

1) ר' ינאי סבר מימר הלכה כר' יוסי וחביריו סברין מימר אין הלכה . . .

2) לימא מר הלכה כמר ומר הלכה כמר? משום דאפכו להו.

3) Rabba b. b. Chánanak r. J. nevében közölt ellentétes tradíció nem saját decízióinak, csak közlésnek vétetik איר יוסף היינו דאמר רבב"ח אריו"ח אמרו (הלכה כר"ש) וליה לא סבירא ליה.

4) חד אמר . . . וחד אמר . . . A helyes vonatkoztatás a vita tárgyát képezi.

5) Jellemző a palesztinaiak elítélő nyilatkozata a babilóniaiak ellen: ר' מלוך בש"ר יהושע בן לוי הלכה כר' זכריה. ר' ינאי קפודקיא הוה: ליה עובדא והווי דיינין רב הונא ור' יהודה בן פזי ור' אחא. אמר לון ר' אחא, אחינו שבחוצה לארץ הדיוטות הן והן טועין את ההלכה, ועוד דאינון סמכין על הדעה דר' מלוך בשם ריב"ל וליתו כן, ר' סימון בשם ריב"ל אין הל' כר"ז . . .

6) Két verzió van r. J.-ban ואלויבא דריו"ח r. J.-ban.

7) Rába egyetért r. J. decíziójával és a r. N.-ról szóló közlést félreértésnek veszi. Rab Hamnuna nevében szintén r. Simon szerinti decíziót közölnek. A végleges anonym decízió r. S. ellen.

8) Többféle tradíció. V. ö. az 5. j.

R. J. -- Ráb: Sabb. 12 a—b. Utóbbi r. Juda szerint, előbbi ellene¹⁾. — Szanhed. 28 b végén, mint Sabb. J.-nal rab Nachman is egyetért, — Sabb. 156 b végén. Előbbi r. Simon szerint. Vele egyértelműen döntenek Sámuel és Zeiri is. Ráb, Lévi és Ulla r. Juda szerint döntenek.

R. J. — Sámuel: B. M. 43 b. Előbbi az egész tantételben r. Akiba szerint, utóbbi csak részben, Rába pedig ellene dönt.

R. J. — rab Séseth: B. M. 33 a végén. Előbbi r. Juda, utóbbi r. Jósze szerint.

R. J. — r. Simon b. Lákis: Jerus. Ab. Zára V, 13. Az egyik r. Simon b. Gamliél szerint, a másik ellene.

R. Józsuá b. Lévi — Ráb — Sámuel: Jerus. Sabb. III, 7. J. r. Simon szerint, R. r. Méir szerint és S. r. Juda szerint²⁾.

Már Zutra — Rába: B. B. 70 b. Előbbi az exílium bírái szerint, az utóbbi a palesztinaiak szerint.

Rab Nachmán — Ráb: B. B. 124 b. Kontroverzia egy döntési szabály fölött³⁾.

R. N. — Sámuel: Makkóth 6 a végén. Előbbi r. Juda, a patriárka szerint, utóbbi r. Jósze szerint⁴⁾.

R. N. — Rába: Bechor. 35 b. Előbbi r. Simon b. Gamliél szerint, utóbbi r. Jósze szerint.

R. N. — Ulla: Misna Sabb. 38 b végén. Vita folyik

1) Különböző tradíció r. Juda nézetében. V. ö. még jer. Sabb. VI, 2.

2) Utána következik még egy r. Jóhánához intézett kérdés, hogy mikép dönt és a többféle gyakorlathoz szóló közlés בעון קומי ריו"ח את מה את אמר? אמר לון, אני אין לי אלא משנה. רשב"ל הורי באטרבוליס, מנורה קטנה מותר לטלטלה. ר' חלבו ור' אבהו, קומי ר' חלבו לא מעברין קומי ר' אבהו... מעברין... V. ö. még Jerus. Erub. I, 4.

3) אר"י א"ר אסור לעשות בדברי רבי, קא סבר הלכה כרבי מחבירו ולא... מחבירו ור"נ ידיה אמר... הלכה כרבי מחבירו ואפי" מחבירו... Ráb véleményéhez csatlakozik, de ellenkező értelemben végrehajtott ítéletet nem lehet ezen az alapon megsemmisíteni (מטיין).

4) Figyelemre méltó itt Sámuel decíziója, ki r. Jósze szerint és r. Juda, a patriárka ellen dönt, holott egyébként a patriárka szerint szokott dönten.

a fölött, hogy a tibériásbeliek gyakorlata alapul vehető-e a decíziónál vagy sem¹⁾).

R. Náthán — Ráb: Ketub. 55 a. Az egyik r. Eleázár b. Azárja szerint, a másik ellene²⁾).

Ráb — Sámuel: Sabb. 54 a. Előbbi r. Juda szerint, utóbbi r. Jósze szerint³⁾. — U. o. 111 a—b. Előbbi r. Juda szerint, utóbbi r. Simon szerint⁴⁾. — U. o. 135 a. Előbbi az anonym tétel szerint, utóbbi r. Simon b. Eleázár szerint⁵⁾. — Érub. 6 b. Előbbi az anonym tétel szerint, utóbbi r. Chananja szerint⁶⁾. — U. o. 42 b—43 a. Előbbi egészen, utóbbi részben r. Gamliél szerint⁷⁾. — Megilla 18 b elején. Előbbi és r. József r. Móna szerint, utóbbi ellene⁸⁾. — Taan. 18 a végén. R. r. Jósze szerint, S. r. Méir szerint. S. módosítja a decíziót. Báli egyetért vele. — Ketub. 5 b—6 a (R. Juda és r. Simon kontroverziájára vonatkozólag)⁹⁾. — U. o. 54 a. R. a judaeabeliek, S. a galiléaiak szerint¹⁰⁾. — B. B. 65 a elején R. a tudósok, S. r. Akiba szerint¹¹⁾. — Bechór. 25 a elején. R. r. Juda, S. r. Simon szerint. — R. néhány esetben r.

1) מעשה שעשו אנשי טבריה והביאו סילן של צונן לתוך אמה של חמין ... אמר עולא הלכה כאנשי טבריה. א"ל ר"נ כבר תברינהו אנשי טבריה לסילוניהו. Jer. u. o. III, 3 . . . Alfászi u. o. 335. § fixirozza r. N. decízióját.

2) . . . חר אמר . . . וחר אמר . . . Beható diskusszió a decíziók hovatartozandóságára vonatkozólag.

3) Különböző verzió. V. ö. jerus u. o. V, 2 végén.

4) Különböző verzió, végre r. Chíja b. Ábin a tradensek kihagyásával. מתני לה בלא גברי, רב אמר הלכה בר"י ושמואל אמר הל' בר"ש. Máskép jerus. u. o. XIV. végén r. Ba (Abba) bar Zabdí Ráb nevében.

5) Jer. u. o. XIX, 2 הלכה בדברי ר' יצחק בר נחמן בש"ר הושעיא, הלכה בדברי ר' יצחק בר נחמן בש"ר הושעיא. Talmid' alatt itt r. S. b. E.-t kell érteni, ki különvéleményével mint tanuló áll r. Judával szemben.

6) V. ö. jerus. Bikk. II, 4.

7) V. ö. jerus. u. o. IV, 1.

8) Eltérő verziók Szura és Pumbedita között.

9) Különböző verziók a Bé-ráb és a nehardéabeliek közt.

10) בבב וכל פרודהא נהוג ברב, נהרדעי וכל פרודהא נהוג בשמואל V. ö. még Sabb. 16 b, Gittin 81 a.

11) Rab Huna Rábnak tradense és r. Jirmíja b. Abba Sámuel tradense. Különböző verziók.

Juda Hannászi ellen, S. pedig szerinte dönt: Bécza 16b¹⁾. — U. o. 40 a. Kidd. 59 b végén²⁾. B. K. 48 b³⁾. — Jebám. 35 b végén és Kidd. 75 a. R. r. Eliezer, S. pedig Híllél szerint dönt⁴⁾.

Ráb — Rába: Berách. 25 b végén. R. r. Simon b. Eleázár szerint, Rába ellene⁵⁾. — M. K. 19 b R. Abba Saul szerint, Rába csak részben dönt szerinte⁶⁾.

Ráb — rab Séseth: Bechor. 23 b végén. (Összefoglaló decízió⁷⁾).

Ráb — Ulla: Szanhed. 30 b. R. teljesen, Ulla csak részben r. Józsuá b. Korcha szerint. Abáji azonban nem lát itt kontroverziát.

Rába — Rabina: M. K. 20 a⁸⁾.

Összehasonlítandó még végre Peszách. 100 a, ahol Sámuel egy már megállapított decíziót megváltoztat.

A decíziók ama különféleségein kívül, melyek mint kontroverziák jelentkeznek, figyelembe veendőek még azon különféleségek, melyek a tradíciók eltéréseiből és a számos variánsból származnak, mint pl. a következő helyeken: Peszách. 45 b. Rab Nachmán azt közli Ráb nevében, hogy utóbbi r. Simon ben Eleázár szerint állapította meg a deci-

1) Tovább közöltetik rab Hunától egy decízió r. Juda Hannászi szerint.

2) V. ö. a beható diskussziót u. o.

3) Jerus. u. o. V, 4. Zeiri is úgy dönt mint S. Ráb, decíziója hiányzik.

4) Abáji egyetért S.-lel, Rába R.-bal. V. ö. még utóbbi helyen a további diskussziót, ahol a vélemények megfordítása is megkíséreltetik.

5) Jerus. u. o. III, 5. R. Chanina Tharthai-ból fejteget egy decíziót S. b. E. szerint.

6) A nehardéabeliek kivétel nélkül Abba Saul szerint döntenek, még pedig az általános szabályra való tekintettel הלכה כדברי המיקל באבל. Közelebbít e szabályról lásd Maftéach Hatalmud I. s. v. אבל 179—184. §§.

7) אר"נ משמיה דרב הילכתא בכוליה פרקין בר מפלוגתא. א"ר ששת. Ráb szerint ugyanís minden e fejezetben (III) levő tétel decízió gyanánt veendő.

8) רבא אמר הלכה כתנא דירן דאמר שלשה, רבינא . . . אפי" יום אחר אפי" שעה א'.

ziót. Mások szerint meg van fordítva r. N. tradíciója.¹⁾ — U. o. 52 b. Két ellentétes verzió r. Abáhuról, az egyik szerint r. Simon b. Eleázár tétele értelmében, a másik szerint ellene dönt²⁾. — Taan. 4 b. Kétféle verzió r. Jochánánról³⁾. — Jebám. 83 b elején. Két verzió egy decízióra vonatkozólag, melyet rab Huna Ráb nevében közölt. Az egyik szerint r. Jósze értelmében, a másik szerint ellene történt a döntés⁴⁾. — Ketub. 15 a végén. Verziók Ráb egyik tradíciójára vonatkozólag⁵⁾. — U. o. 63 b. Két verzió rab Sésethre vonatkozólag. — Gittin 19 b elején. Két verzió Rába fölött, hogy a decízió r. Simon b. Gamliél értelmében vagy ellene állapított-e meg. — Menách. 36 b végén. Két verzió, hogy a halácha r. Jákob értelmében, vagy ellene állapított-e meg⁶⁾. — Chul. 62 a. Két verzió r. Eliezer fölött. — Jer. Gittin III, 2 végén. Két verzió Ráb fölött. — U. o. Maasz. III, 3. Különböző verzió r. Jochánán egyik decíziójáról. — Azonkívül összehasonlíthatók még: Sabb. 104 b és jerus. u. o. XIV. végén. U. o. 112 a–b és jerus. VI, 2. Meg. 18 b elején. Ketub. 5 b–6 a. U. o. 77 a. Kidd. 75a. Gittin 28a elején. B. B. 65a elején. Chul. 49 a⁷⁾.

Néhány példában a decízió ellentétként állíttatik egy gyakorlati döntéssel szemben, még pedig a már ismert הלכה אין, nyomatékkal, mellyel különösen valamely előbbi gyakorlat megszüntetésénél, vagy előbbi döntés megváltoztatásánál gyakran találkozunk. Ketub. 7 a és Chul. 45 b egy esetben r. Jákob tétele értelmében dönt r. Juda Hannászi, és

¹⁾ אר"נ אמר רב, הלכה כרשב"א, איני והאמר רב יצחק אמר רב, אם טח פניה בטיט ביטלה . . . מאן דמתני הא לא מתני הא. איכא דאמרי, אר"נ אמר רב אין הל' כרשב"א. Jerus. u. o. II, 2. csak egy verzió.

²⁾ R. Abáhu tradensei itt rab Kahána és rab Huna, rab Ika fia. Rab Szafra az utóbbinak tradícióját megbízhatóbbnak tartja. Ebben az értelemben dönt még r. Imí Kóhén jerus. Sebiith IV, 6 végén.

³⁾ גברא אנברא קרמית . . . ?

⁴⁾ Abáji előnyt ad a r. Jósze szerinti decízióknak.

⁵⁾ רב חייא בר אשי אמר רב הל' כר' יוסי ורב חנן בר רבא אמר רב, הוראת שעה היתה.

⁶⁾ איכא דאמרי אין הל' כר' יעקב.

⁷⁾ A haláchikus kérdésekre vonatkozó variánsokra és verziókra külön fejezetet szántam.

rab Huna kijelenti, hogy a halácha nem r. J. szerint állapítatják meg. V. ö. még jerus. Demaj VI, 1 és u. o. Jebám. X. 8 végén¹⁾.

Fordítva is van néhány példa, hogy a gyakorlat nem követi a megállapított haláchát. Vannak ugyanis vitánkívüli decíziók, melyeket mi gyakorlati döntésekben nem alkalmazunk. הלכה ואין מורין כן. A gyakorlatnak eltérése a decíziótól inkább csak súlyosbító értelemben található: Sabb. 12 b végén. (Ráb és r. Jirmija b. Abba közötti vita egy gyakorlati esetben, hogy a decízió értelmében, vagy az ellen történjék-e a döntés). — Érub. 6 b (Ráb és rab Adda b. Ahaba közötti vita). — Bécza 28 a végén. (Szintén kontroverzia). — Ab. Zára 37 b. (Tisztasági törvényre vonatkozólag r. Jóchánántól). — Menách. 36 b (Rab Así eljárásának magyarázatául). — Szanhed. 82 a²⁾. — Egy ilyen értelmű döntés a decízió ellen, ha nem is ugyanazokkal a szavakkal van B. M. 91 a-b-ben, a súlyosbitást a rabszolgák feslett erkölcsével megokolva משום פריצותא דעבדי.

A decíziók különfélesége ugyanazokkal a következményekkel járt mint a kontroverziák. Egyrésztől nem szűnt meg a gyakorlat különfélesége és helyhezköötöttsége, másrésztől pedig sok zavar és bizonytalanság keletkezett vallási és jogi kérdésekben a nagy forgalom és a tudósok sűrű érintkezése folytán. Már előbből is ismeretes az a törekvés, hogy a gyakorlatban az ellentétes véleményeknek is, a mennyire ezt a dolog természete megengedi, eleget tegyenek, a mi nagy részben csak a praxis súlyosbitása mellett lehetséges. V. ö. az I. füzet 40. lapját. További példák: Berách. 38 a végén. (Rab Zebid kikerüli egy gyakorlati esetben a kontroverziát)³⁾. — U. o. 50 a. (Rába megintí Rafrám b. Pápát, mert egy esetben nem került ki a kontroverziát)⁴⁾. — Sabb. 61 a. Rab Nachmán b. Jiczhak azt véli, hogy az istenfélő

¹⁾ R. Chanina döntött egy gyakorlati esetben r. Simon Sezuri szerint, mire r. Acha r. Jonathan nevében megjegyzi, hogy אין הלכה בר"ש שזורי.

²⁾ הבא לימלך אין מורין לו . . .

³⁾ בר זביד אחיה דר"ש בר רב זביד אפיק נפשיה מפלוגתא

⁴⁾ פתיא אוכמא בהדי פלוגתא למה לך.

mindkét (ellentétes) véleménynek tartozik eleget tenni. Említés is történik egyről, aki gyakorlatában tekintetbe vette az ellentétes véleményeket is. Egy másikat is említenek ott, ki ezt az elvet figyelmen kívül hagyta¹⁾. — R. H. 14 a végén. R. Akiba a sebat elsején szakított ethrogból kétféle tizedet választ el. — V. ö. különösen Érub. 6 b, a közlést, hogy Nehardéában Ráb és Sámuel súlyosbitásait alkalmazták egyidejűleg. Itt Ráb és Sámuel nem primär kontroverzista, hanem decízorok. — Némely tudós csak a maga számára nehezíti meg a gyakorlatot, mint pl. r. Juda Berách. 22 a. V. ö. még jerus. Érub. IV, 1.

Előfordul még elég gyakran, hogy szabad választást engedtek a gyakorlatban, mint pl. Sabb. 61a: השתא דתניא: א"ר יוסף. הכי וא"ר יוחנן הכי, דעביד הכי עביד ודעביד הכי עביד אר"ש בר כרסנא מכיון דתימר הלכה כהדין והל' כהדין, מאן דעבד הכי לא חשש ומאן דעבד הכי לא חשש. א"ר מנא, מכיון דאיתמר הל' כרבנן, שבקין ליחיד ועבדין כרבנן. Jer. Challa II végén megtagadják a feleletet egy gyakorlati esetben, azzal a megokolással, hogy az ellentétes decíziók egyensúlyuak²⁾.

Az első decíziók, mint már láttuk, nem oldották meg a rájuk rótt feladatot. De még oly kérdésekben is, melyekben sikerült egyértelmű megoldásra jutni, nem lehetett azoknak meg nem változtatható maradandóságot biztosítani. A decízorikus munka folytatódott tehát nemzedékről nemzedékre, karöltve a történelem folyásával. E kérdést térszüke miatt nem folytathatom itt tovább és fenntartom magamnak oly pontok kiegészítését is, melyeket itt, ugyanezen okból csak röviden érintettem.

1) אר"נ בר יצחק, ירא שמים יוצא ידי שתיהן, ומנו מר בריה דרבנא . . .
א"ר אשי, חזינא לרב כהנא דלא קפיד.

2) ייתא עובדא קומי ולא הורי, אמר תרתיי כל קביל תרי אינון. א"ל והא ר' יצחק בר נחמן מורי? אפי" כן לא הור.

Tartalom.

	Oldal
Harmadik fejezet:	
Az irástudók vitái a gyakorlathoz való viszonyukban .	3—20
A gyakorlat különfélesége helyek és működési körök szerint	3— 9
Saját vélemények visszavonása	9—14
Téves vélemények megváltoztatása	15—16
Kölcsönös elismerése és respektálása a helyhez kötött eltérő gyakorlatnak	16—20
Negyedik fejezet:	
A decizió viszonyítva a gyakorlathoz	21—38
A halácha és Minhag különös tekintettel a népszokásra .	21—26
A משיין és נראין kifejezések	27—28
Decizórikus kontroverziák	28—36
Az uralkodó gyakorlat megváltoztatása הלכה אין kifejezéssel	36—37
A gyakorlat eltérése a deciziótól הלכה ואין מורין כן	37
Az ellentétes nézetek és deciziók kielégítése	37—38
Szabad választás ellentétes nézetek és deciziók közt . . .	38

36.

HALVANY JÓZSEF BÉRO,
A BUDAPESTI ORSZÁGOS
RABBIKÉPZŐ-INTÉZET
ÉRTESÍTŐJE

AZ 1912—1913. TANÉVRŐL

BUDAPEST

1913.

Hatvany József báró.

A lefolyt tanévet követő szünidő első napjaiban a legsúlyosabb gyász érte intézetünket, július hó 1-én örökre eltávozott körünkből H a t v a n y J ó z s e f báró, a vezérlőbizottság nagynevű elnöke. A férfikora delén, alkotó ereje teljében kidőlt lelkes férfiú intézetünket, áldott emlékű atyja örökébe lépve, hosszú éveken át mint a vezérlőbizottság tagja szolgálta, 1906 óta pedig mint a vezérlőbizottság elnöke vezette.

A modern rabbiképzés nemzeti és felekezeti nagy jelentőségétől áthatva, meleg szívvvel karolta fel ügyeinket, nagy tekintélyének egész súlyával támogatva azokat. A közélet számos tisztségének terhét viselő kiváló férfiúnak intézetünk számára mindig volt ideje és ereje. Tanuló ifjuságunknak nagylelkű pártfogója volt: hosszú éveken át tetemes összegekkel támogatva az »Écz Chájim« segélyegyletet és az elnöksége idején alakult deákasztalt. Messzebbmenő terveinek megvalósításában korai halála akadályozta meg.

A gyászhir vétele után a vezérlő bizottság előadója, Dr. M e z e y F e r e n c kir. tanácsos, a tanári kar igazgatója, Dr. B a c h e r V i l m o s elnöklete alatt tartott

ülésben fejezték ki mély gyászukat a súlyos veszteség fölött, elhunyt jelesünk emlékének intézetünk kebelében való méltó megörökítéséről gondoskodtak és a gyászoló családhoz részvétiratot intéztek. A július hó 3-án végbe ment végtisztességen a vezérlőbizottság és a tanári kar gyászát Dr. Blau Lajos igazgatóhelyettes tolmácsolta. November hó 3-án az intézet templomában kegyeletes emlékünnepély fog tartatni.

Hatvany József báró, a hazai zsidóság egyik disze, kiben a szív és elme gazdag adományai összhangzatosan párosultak, lelkes munkásságával fényes lapot biztosított magának intézetünk történetében. Neve örökké ragyogni fog körünkben és emlékét mindenha igaz kegyelettel fogjuk őrizni.

A lefolyt 1912/13-iki tanévvel az országos rabbiképző-intézet működésének 36. esztendejét fejezte be.

Az 1912. évi szeptember 1-én tartott első értekezletén a tanári kar dr. Bloch Henrik tanárt jegyzőjének választotta. A tanári kart a vezérlőbizottságban az igazgató mellett Balogh Ármin tanár képviselte.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr Ó Nagyméltósága 1912. évi október hó 14-én 104928. sz. a. k. rendeletével dr. Venetianer Lajos újpesti főrabbi urat a »rendszeres zsidó vallástan«-nak az alsó tanfolyamban és a »hazánk izr. felekezetének jogviszonyai«-nak, valamint »a zsidó hitoktatás módszertaná«-nak a felső tanfolyamban való előadásaival megbizta

Az 1912. május hó 1-én jóváhagyott új szabályzat értelmében a talmud tanítása a felső tanfolyamban teljesen elkülönített az alsó tanfolyamtól. A felső tanfolyamban a talmudot dr. Blau Lajos tanár úr adta elő, az alsóban két csoportban (I—II. oszt. és III—V. oszt.) pedig dr. Guttmann Mihály tanár úr.

Az igazgató az 1912.—13. tanév második felének elején kénytelen volt egészségének helyreállítása végett négy heti szabadságot venni.

1913. évi február 10. és 11.-én voltak a szóbeli rabbiképesítő vizsgálatok, melyekre dr. Krausz Ignác és dr. Schlesinger Sámuel végzett hallgatók bocsáttattak házi dolgozataik és a február hó 3-án és 4-én tartott zárthelyi írásbeli vizsgálatok alapján. A vizsgálóbizottság dr. Klein Mór úr, nagybecskereki főrabbi és dr. Neumann Ede úr, nagykanizsai főrabbi, kiküldött vezérlőbizottsági tagokból, továbbá dr. Bacher Vilmos, dr. Blau Lajos, dr. Goldziher

Ignác és dr. Guttmann Mihály vizsgáló tanárokból állott. A vizsgálóbizottság elnöke dr. Klein Mór főrabbi úr volt. A február hó 12-én végbement felavató ünnepélyen a vizsgálóbizottság nevében dr. Klein Mór úr beszédet intézett az elbocsátandókhöz, erre dr. Schlesinger Sámuel a maga és társa nevében hála- és búcsúbeszédet mondott. Azután dr. Bacher Vilmos igazgató magyar és héber felavató beszéd kíséretében adta át a jelölteknek a rabbiképesítő okleveleket és a hattárakat.

Régibb növendékeink közül dr. Silberfeld Jakabot (előbb Aranyos-Maróton) a békés-csabai izr. hitközség, dr. Bände Zoltánt (előbb Csongrádon) a kisperesti izr. hitközség, dr. Goldberger Izidort (előbb S. A. Ujhelyen) a tatai izr. hitközség választotta rabbijává; dr. Feldmann Áront (előbb Pancsován) a pesti izr. hitközség hittanárrá nevezte ki.

A pesti izr. hitközség előljárósága a lefolyt tanévben is megbizott több felső tanfolyambeli hallgatót nép- és középiskolákban való hittanítással.

A pesti izr. hitközség és több más hazai hitközség fölkerésére egyes hallgatókat templomi és alkalmi hitszónoklatok tartására küldtünk ki.

Az intézet templomában az ünnepnapokon és több szombaton a felső tanfolyam magasabb évfolyambeli hallgatói prédikáltak.

A nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerium és más hazai hatóságok a lefolyt tanévben is hitfelekezeti kérdésekkel a tanári karhoz fordultak.

Az alsó tanfolyam V. osztályának tanulói május hó 12-én a héber írásbeli érettségi vizsgálatot, május 15-én pedig a theológiai tantárgyakból a szóbeli érettségi vizsgálatot tették le. Május 19., 20. és 21. napjain voltak az írásbeli érettségi vizsgálatok a gimnáziumi tantárgyakból. A szóbeli érettségi vizsgálatokat június 5-én tartottuk meg dr. Bánóczy József igazgató úr elnöklete alatt, kit a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minister úr Ő Nagyméltósága a tankerületi főigazgató úr helyettesítésével bizott meg. Az érettségi vizsgálatot

4 tanuló jeles eredménnyel tette le, 4 egyszerűen érettnak nyilvánított.

Junius 15-én és 16-án a felső tanfolyam I. és III. éves hallgatói az alap- illetőleg elővizsgálatot tették le.

A tanári kar üdvözölte dr. Kohner Adolf urat, vezérő-bizottsági tagot, bárói rangra való emeltetése, dr. Schnitzer Ármín komáromi főrabbi urat és vezérőbi-zottsági tagot működése 40. évfordulója, dr. Sidon Adólf verseci főrabbi urat és vezérő bizottsági tagot születésének 70. évfordulója alkalmából, továbbá dr. Kohler Kaufmann urat, a cincinnatei rabbiképző igazgatóját 70., dr. Berliner Adolf tanár urat Berlinben 80. születési napján, dr. Feldmann József ceglédi rabbi urat működése 25. és dr. Singer Bernát szabadkai rabbi urat mostani hitközségében való működése 10. évfordulója alkalmából és végre az ungvári kir. kath. főgimnázium tanári karát főgimnáziumának háromezázados jubileumakor.

A tanári kar táviratilag fejezte ki részvétét a wieni »Isr. theol. Lehranstalt«-nak dr. Müller Dávid Henrik tanár úr elhunytá alkalmából; a magyarkanizsai izr. hitközségnek rabbija dr. Rosenberg Ede úrnak elhalálózásakor. Az elköltözöttben gyászoljuk intézetünk egyik legkiválóbb növendékét, ki hivatása magasztosságának tudatában vallásunkat és a zsidó tudományt odaadással szolgálta. Emlékét hiven megőrizzük!

Részvétünket fejeztük továbbá ki a rózsahégyi izr. hitközségnek rabbijuk Elsas Manó úr elhunytakor, továbbá a szekszárdi izr. hitközségének Leopold Sándor úr kerületi elnöknek, a magyar zsidóság ezen kimagasló alakjának és intézetünk lelkes barátjának elhalálózása alkalmából, továbbá a csáktornyai izr. hitközségnek rabbijuk Schwarz Jakab úr és a szombathelyi izr. hitközségnek elnöke Geist Lajos úr elhunytakor.

Méltóságos báró Hatvany József úr, a vezérő-bizottságnak elnöke, a lefolyt tanévben is 2000 koronát bocsátott a tanári kar rendelkezésére, hogy ezzel hozzájáruljon szegénysorsú növendékeinknek reggelivel és ebéddel való ellá-

tásához. Intézetünk nemesszívű és igaz barátjának e helyen is őszinte hálát mondunk nagylelkű adományáért.

Az izraelita magyar közalap bizottsága az 1912-ik évre intézetünk szegénysorsú növendékeinek támogatására és a deákasztal céljaira engedélyezett 3000 koronát. Ugyanerre a célra a pesti Chevra-Kadisa előljárósága 1500 koronát szavazott meg. Fogadják e testületek vezetői e helyen is hálás köszönetünket.

Hálás köszönetünket fejezzük ki e helyen is az intézeti deákasztal bizottsága nemesszívű tagjainak, különösen méltóságos Winterberg Gyula udvari tanácsos bizottsági elnök urnak és nagyságos dr. Mezey Ferenc királyi tanácsos bizottsági előadó urnak önzetlen működésükért, mellyel a mensa jelenét és jövőjét biztosították, továbbá dr. Bachér Vilmosné és dr. Blau Lajosné urhölgyeknek, kik a deákok ebédjein többször jelen voltak.

A vezérlőbizottság tagjainak névsorát az A) alatti, a tanári kar tagjaiét a B) alatti jegyzék tünteti fel.

A hallgatók és tanulók számát, nevét, születési helyét a C) alatti melléklet tartalmazza; az alsó tanfolyam tanulóinak előmenetelét a D) alatti melléklet mutatja ki.

Az Écz-Chájim segélyző egylet működéséről, az intézet javára tett egyéb adományokról és ösztöndijakról valamint a diákasztalról az E) alatti melléklet számol be.

Az intézeti könyvtár gyarapodását az F), G) és H) mellékletek mutatják.

Az 1911—12. tanév végén a néhai Steinfeld Antal-féle alaptól kiirt:

»A tannaiták és amórák szentírásmagyarázatának valamint a targumnak nyomai a Vulgátában« c. pályakérdésre csak egy dolgozat nyújtott be, melyről a szaktanár a következő ítéletet nyilvánította. »Szerző dolgozatának bevezetésében elegendő mértékben tájékoztat Hieronymus bibliafordítása keletkezésének körülményeiről, fő részében pedig nagy számban állítja össze a szentírás legnagyobb részéből, főleg a penta-teuchus könyveiből, a Vulgátának a zsidó hagyományos irodalomban ránk maradt régi szentírásmagyarázattal való össze-

függésének többnyire nagyon jellemző példáit. Olykor az egyházatyának kommentárjait is veszi segítségül és tekintettel van a tárgyról szóló eddigi kutatásokra. Nincs ugyan elegendő mértékben tekintettel a régi zsidó szentírásmagyarozatnak a pályakérdés szövegében kiemelt különböző rétegeire, de többnyire ráutal az idézett midráshelyek szerzőire is. Kifogás alá esik, hogy a Zsoltárok könyvének Vulgata-fordítására nézve nem ügyelt ennek külön jellegére és a Septuagintához való viszonyára. A dolgozat gondos munkáról és odaadó szorgalomról tesz tanuságot és mostani alakjában és terjedelmében is becses adalékot nyújt a pályakérdés által kitűzött feladat megoldásához. Megérdemli szerzője, hogy a pályadíjat neki juttassák.

A jelíges lepecsételt levél felbontása után kitűnt, hogy a pályanyertes dolgozat szerzője: **N i e d e r m a n n M ó r** II. éves hallgató.

Az 1913.—14-iki tanévre a következő pályatételek tölthetnek ki:

1. A báró Schey Fülöp-féle alapból: »Az aera története a zsidóknál a legrégibb időktől a jelenkorig.«

A pályadíj: 184·30 korona.

2. Ugyanabból az alapból (ujból): »Mely társadalmi rétegekből származnak az írástudók Ezrától I. Juda patriarcháig?«

A pályadíj 184·30 korona.

3. A Steinfeld Antal-féle alapból (ujból): »Gedalja Ibn Jachja »Salsélet Hakabbála« c. művének forrásai és kritikája.«

A pályadíj: 162.— korona.

4. Ugyanabból az alapból: »Döntési elvek kétes esetekben (כללי הספק) a talmudban és a rabbinikus irodalomban.«

A pályadíj: 162.— korona.

5. A Kaufmann Dávid-féle alapból (ujból): »A philosophiai eszmék nyomai a liturgiában és a zsidó vallásos költészetben.«

A pályadíj: 160.— korona.

6. Ugyanabból az alapból: »Ábrahám b. Chiszdái מאורי צדק című fordításának kritikai összehasonlítása Al-Ghazali Mizán al-amal c. arabs eredetijével.«

A pályadíj: 160.— korona.

7. Az orsz. rabbiképzőintézetben felavatott rabbik »Bacher-alapítványából«

»A példázat (másál) a tannaiták szentírásmagyarázatában.«

A pályadíj: 200.— korona.

A pályamunkák lapszámozva, idegen kéztől írva és jeligével ellátva, mely a szerző nevét tartalmazó lepecsételt borítékra is irandó, a tanári kar jegyzőjénél 1914. május hó 1-ig nyújtandók be.

*

Az 1913.—14-iki tanév f. évi szeptember 1-én veszi kezdetét. A beiratások és fölvételi vizsgálatok határideje: szeptember 1., 2. és 3. d. e. 8—12, a javítóvizsgálatoké: szeptember 3. d. e. 8—12, a magánvizsgálatoké szeptember 4.

Az országos rabbiképző-intézet felső tanfolyamában az elmúlt tanévben a következő előadások tartottak:

1. **Bevezetés a szentírásba:** Általános része. 2 óra hetenként. Előadja: *Az igazgató.*
2. **Szentírásmagyarázat:** Jechezkél könyve. 2 óra hetenként. *Ugyanaz.*
3. **Exegétikus irodalom:** Targum és Ábrahám Ibn Ezra kommentárja Mózes V. könyvéhez. 1 óra hetenként. *Ugyanaz.*
4. **Talmud, statarie:** Jebámóth 87—97 és 114—122. 5 óra hetenként. Tanár: *Blau.*
5. **Talmud cursorie:** Jóma 2—44. 3 óra hetenként. *Ugyanaz.*
6. **Sulchán Árúkh:** Jóre Déa, 29—49. 3 óra hetenként. Tanár: *Guttmann.*
7. **Decizorok:** Maimonides Misne Tórája (szemelvények). 1 óra hetenként. *Ugyanaz.*
8. **Héber gyakorlatok.** 2 csoportban. 2 óra hetenként. *Az igazgató.*
9. **Midrás:** Berésith rabba. 1 óra hetenként. *Ugyanaz.*
10. **Zsidók története:** Maimúni halálától (1203) 1460-ig. 2 óra hetenként. Tanár: *Blau.*

11. **Történelmi gyakorlatok:** Zakuto Á., Juchaszin c. művének olvasása és kritikája. Ily irányú gyakorlatok. 1 óra hetenként. *Ugyanaz.*

12. **Vallásbölcshészet: I. A Kalám helye a zsidó vallás-
philosophia irodalmában.** Kapcsolatban: Szaiadjah Emúnóth c. munkájának 1., 5. és 9. könyve. 2 óra hetenként.
II. Becháji, Chóbóth-ha-lebábóth c. munkájának 4. könyve. 1 óra hetenként. Tanár: *Goldziher.*

13. **Homiletikai gyakorlatok.** A prófétaí beszédek rhetorikai elemzése. 1 óra hetenként. Tanár: *Hevesi.*

14. **Hazánk izr. felekezetének jogviszonyai.** 1 óra hetenként. Tanár: *Venetianer.*

A theológiai oktatás átnézeté

az alsó tanfolyamban.

1. Szentírás: A) Mózes I. k. 12—43. 2 óra hetenként. Tanár: *Blau.*

B) Mózes IV. k. 3 óra hetenként. *Ugyanaz.*

2. Szentírás: A) A Zsoltárok könyve 39—79, 2 óra hetenként. A Birák könyve 1—15, 1 óra hetenként.

Tanár: *Guttman.*

B) Jesája 40—66. fej. 2 óra hetenként. Jeremiás 1—30. 1 óra hetenként. *Az igazgató.*

3. Talmud, statarie: A) Bába Meczia 94—108. 5 óra hetenként. Tanár: *Guttman.*

B) Bécza 2—18. 5 óra hetenként. *Ugyanaz.*

4. Talmud, cursorie: A) Berákhóth 2—23. 3 óra hetenként. *Ugyanaz.*

B) Makkóth 2—22. Moéd Kátán 13—19. 3 óra hetenként. *Ugyanaz.*

5. A) Héber nyelvtan: Alaktan. 1 óra hetenként. Tanár: *Blau.*

6. Zsidók története: Maimúni Mózes halálától a 18. század végéig. 1 óra hetenként. *Az igazgató.*

7. Rendszeres zsidó vallástann. Az V. osztályban. 1 óra hetenként. Tanár: *Venetianer.*

A bibliatanításban az alsó tanfolyam tanulói 2 csoportban — A) és B) — vettek részt. Az A) csoporthoz tartozik az I. és II. oszt., a B) csoporthoz a III., IV. és V. osztály. A talmudtanításban az alsó tanfolyam tanulói 2 csoportban — A) és B) — vettek részt. Az A) csoporthoz tartozik az I. és II. oszt., a B) csoporthoz a III., IV. és V. osztály. A zsidók történetét a II.—V. osztályok együtt hallgatják. A második félévben az igazgatót a szentírás és a történet tanításában dr. Venetianer Lajos helyettesítette.

A gimnáziumi oktatás átnézete

az alsó tanfolyamban.

I. osztály.

Magyar nyelv és irodalom: Együtt a II. osztállyal. — Külön tanulták a stiliztikát és könyvnélkül megtanulták Aranynak több kisebb költeményét. Kisebb költemények a magyar klasszikusokból. — Segédkönyvek: Arany: Kisebb költeményei. Havonként 1 írásbeli dolgozat. 3 óra hetenként.

Tanár: *Balogh.*

Latin nyelv: Cicero, Pro S. Rosc. Am. Két hetenként dolgozat. 5 óra hetenként.

Tanár: *Dercsényi.*

Görög nyelv: Alaktan, az aorisztozig. Megfelelő fordítási gyakorlatok. Segédkönyvek: Hintner-Schill, Görög nyelvtan és olvasókönyv. 3 óra hetenként.

Tanár: *Ugyanaz.*

Német nyelv: Válogatott olvasmányok Szemák német olvasókönyvéből. Költemények betanulása. Iskolai és házi feladatok. 2 óra hetenként.

Tanár: *Bloch.*

Történet: Az ó-kor története a római császárság keletkezéséig. Segédkönyv: Mangold, Világtörténelem. I. kötet. 3 óra hetenként.

Tanár: *Balogh.*

Mennyiségtan: A négy alapművelet algebrai kifejezésekkel. A legkisebb közös többes és a legnagyobb közös mérték. Hatványozás egész kitevővel. Pascal háromszög. Elsőfokú egyenlet egy és több ismeretlennel. — Házi és iskolai dolgozatok. 2 óra hetenként.

Tanár: *Hausbrunner.*

T e r m é s z e t r a j z: Botanika: Az általános rész beható tárgyalása. — A részletes növénytan kiváló osztályai. 1 óra hetenként. Tanár: *Ugyanaz.*

II. osztály.

M a g y a r n y e l v é s i r o d a l o m: Együtt az I. osztállyal 3 óra hetenként. Rhetorika: a prózai műfajok ismertetése. Olvasmányok: Deák 1861. első felirati beszédje; egyes darabok Salamon, Kemény Zsigmond, Kossuth, Csengeri és Gyulai Pál műveiből. Tanár: *Balogh.*

L a t i n n y e l v: Sallustius, De bello Jug. továbbá szemelvények Ovidius Metamorphoseséből. — Havonként 2 írásbeli dolgozat. 5 óra hetenként. Tanár: *Dercsényi.*

G ö r ö g n y e l v: Alaktan az aorisztosztól végig a megfelelő gyakorlatokkal. Segédkönyvek: Hintner-Schill, Nyelvtan és gyakorlókönyv. 3 óra hetenként. Tanár: *Bloch.*

N é m e t n y e l v: Közösen a III. osztállyal. 2 óra hetenként. Tanár: *Ugyanaz.*

T ö r t é n e t: A római császárság története. A középkor története 1300-ig. Tankönyv: Mangold, Világtörténelem. II. kötet. 2 óra hetenként. Tanár: *Balogh.*

M e n n y i s é g t a n: Algebra: Másodfokú egyenletek egy és több ismeretlennel. — Mértan: A síkmértan elemei. Összeillőség, hasonlóság, Pythagoras tétele. A kör kerülete és területe. Házi és iskolai dolgozatok. 3 óra hetenként.

Tanár: *Hausbrunner.*

T e r m é s z e t r a j z: Zoológia: Általános rész. — A gerincesek részletes, a többi típus átnézetes tárgyalása. 1 óra hetenként. *Ugyanaz.*

III. osztály.

M a g y a r n y e l v é s i r o d a l o m: Poetika: a költői műfajok ismertetése, kapcsolatban az eszthetikai és művészeti alapfogalmak rövid fejtegetésével. Olvasmányok Vörösmarty és Arany műveiből; Shakespeare: Hamlet; Katona: Bánk-bán; Molière: Tudós nők. Egyéb költői szemelvények. Tankönyv: Riedl, Poetika. Havonként 1 írásbeli dolgozat. 3 óra hetenként. Tanár: *Balogh.*

Latin nyelv: Cicero In Ant. Or. Philipp I., II. és Vergilius Aeneisének VI. éneke. Havonként 2 írásbeli dolgozat. 5 óra hetenként. Tanár: *Dercsényi*.

Görög nyelv: Xenophon, szemelvények. — Homeros, Odyszeia, I, II, III, IV. 3 óra hetenként.

Tanár: *Bloch*.

Német nyelv: Schiller: Wilhelm Tell; Wallensteins Tod; Die Braut von Messina. Írásbeli házi és iskolai dolgozatok. 2 óra hetenként. *Ugyanaz.*

Történet: A középkor története a keresztes háborúktól végig. — Az újkor története XIV. Lajosig. Tankönyv: Mangold, Világtörténelem II. és III. kötet. 2 óra hetenként.

Ugyanaz.

Mennyiségtan: Algebra: A logaritmus és annak alkalmazása. — Mértan: Trigonometria és goniometria. 3 óra hetenként. Tanár: *Hausbrunner*.

Fizika: A mechanika alapfogalmai. A fontosabb statikai és kinematikai problémák tárgyalása. 2 óra hetenként. *Ugyanaz.*

Természetrész: Kémia: A vegyülés általános törvényei. A szervetlen rész, különös tekintettel a fontosabb ásványokra és vegyületekre. 1 óra hetenként. *Ugyanaz.*

IV. osztály.

Magyar nyelv és irodalom: A magyar irodalom története Kisfaludy Károlyig. — Segédkönyv: Beöthy, Irodalomtörténet I. k. 3 óra hetenként. Tanár: *Balogh*.

Latin nyelv: Közösen a III. osztálylyal. 5 óra hetenként. Tanár: *Dercsényi*.

Görög nyelv: Homeros, Ilias I., III., IV., VI.; Plato, Apologia, Kriton. 3 óra hetenként. Tanár: *Bloch*.

Német nyelv: Lessing, Nathan der Weise; Goethe, Egmont; Schiller, Don Carlos. Írásbeli házi és iskolai dolgozatok. 2 óra hetenként. *Ugyanaz.*

Történet: A 30éves háborútól kezdve végig. Tankönyv: Mangold, Világtörténelem. III. k. 2 óra hetenként. *Ugyanaz.*

Politikai földrajz: Európa államai. 1 óra hetenként.

Tanár: *Balogh*.

Mennyiségtan: Algebra: A geometriai sor. — A sorokról általában. — Kamatoskamat számítás. Járadék számítás. — **Mértan:** Stereometria. — Házi és iskolai dolgozatok. 3 óra hetenként. Tanár: *Hausbrunner*.

Fizika: Hydrostatika, aërostatika. — Hangtan. — Fénytan. 2 óra hetenként. *Ugyanaz.*

Filozófia: A filozófia történetének rövid áttekintése; Lélektan. Tanár: *Balogh*.

V. osztály.

Magyar nyelv és irodalom: A magyar irodalom története: Kisfaludy Károlytól napjainkig. — Segédkönyv: *Beöthy*, Irodalomtörténet I. és II. köt. Havonként egy írásbeli dolgozat. 3 óra hetenként. Tanár: *Balogh*.

Latin nyelv: *Tacitus*, *Annales*, I. — *Horatius*, válogatott ódák, satirák és epodusok; *de arte poetica*. Kéthetenként egy írásbeli dolgozat. 5 óra hetenként. Tanár: *Dercsényi*.

Görög nyelv: *Demosthenes*, I., II. és III. olinthoszi, I. és II. filippikai beszéd. *Sophokles*, *Antigone*. 3 óra hetenként. Tanár: *Bloch*.

Német nyelv: *Goethe*, *Iphigenie*; *Faust*. — A német irodalom története. — Segédkönyv: *Kluge*, *Leitfaden*. Írásbeli házi dolgozatok. 2 óra hetenként. *Ugyanaz.*

Történet: Magyarország története 1867-ig különös tekintettel alkotmányos intézményeink fejlődésére. — Tankönyv: *Andor*, Magyarország története. 3 óra hetenként. Tanár: *Balogh*.

Mennyiségtan: Permutációk és kombinációk. — A Newton-féle hatványsor. **Analytikai geometria:** az egyenes egyenletei, kúpszéletek. — A matematikai tananyag átisméltése. Házi és iskolai dolgozatok. 3 óra hetenként. Tanár: *Hausbrunner*.

Fizika: Hőtan. — Az elektromosság és mágnesség. 2 óra hetenként. *Ugyanaz.*

Filozófia. Közösen a IV. osztálylyal. 2 óra hetenként. Tanár: *Balogh*.

* * *

Az éneket az alsó tanfolyam valamennyi osztályában *Lazarus Adolf* énektanár, a tornát pedig *Róna Ármán* tornatanár tanította.

A)

Az országos rabbiképző - intézet vezérlőbizottsága:

Elnök: báró Hatvany-Deutsch József.

Budapesti tagok.

Dr. Bánóczi József, az orsz. izr. tanítóképző-int. igazgatója.
Deutsch Sámuel.

Dr. Fischer Gyula, a pesti izr. hitközség rabbija.

Dr. Hevesi Simon, a pesti izr. hitközség rabbija.

Báró dr. Kohner Adolf, udvari tanácsos, a m. izr. kézmű-
és földmívelési egyesület elnöke.

Dr. Mezei Mór, a magyarországi izraeliták országos iro-
dájának elnöke.

Dr. Mezey Ferenc, kir. tanácsos, a vezérlőbizottság előadója.

Dr. Simon József, kir. tanácsos.

Winterberg Gyula, udvari tanácsos, a pesti Chevra Kaddisa
elnöke.

Vidéki tagok.

gelsei és belicsei báró Guttmann Vilmos, községkerületi
elnök, Nagykanizsa.

Dr. Kecskeméti Lipót főrabbi, Nagyvárad.

Dr. Klein Mór főrabbi, Nagybecskerek.

Dr. Neumann Ede főrabbi, Nagykanizsa.

várhelyi Rósa Izsó, községkerületi elnök, Szeged.

Dr. Schnitzer Ármin főrabbi, Komárom.

Schreiber Ignác, Győr.

Dr. Sidon Adolf főrabbi, Versec.

Dr. Steinherz Jakab főrabbi, Székesfehérvár.

nagypéli Sternthal Salamon, izr. hitközségi elnök, Temesvár,

dr. Venetianer Lajos főrabbi, Ujpest.

B)

A tanári kar tagjai.

a) Theológiai tanárok.

Dr. Bacher Vilmos, igazgató; tanította a felső tanfolyamban a bibliai tudományokat, az alsó tanfolyamban a szentírást és a zsidók történetét.

Dr. Blau Lajos, tanította a felső tanfolyamban a talmudot és a zsidók történetét, az alsóban a pentateuchust és a héber nyelvtant. Az intézet könyvtárosa.

Dr. Goldziher Ignác, udv. tanácsos, az egyetem rendes tanára, tanította a felső tanfolyamban a zsidó vallásbölcshozetet.

Dr. Guttmann Mihály, tanította a felső tanfolyamban a szertartást, az alsóban a talmudot és a szentírást.

Dr. Hevesi Simon, tanította a felső tanfolyamban a homilétikát.

Dr. Venetianer Lajos, tanította a felső tanfolyamban: Hazánk izr. felekezetének jogviszonyait, az alsóban rendszeres zsidó vallást.

b) Gimnáziumi tanárok.

Balogh Ármin, tanította a magyar nyelvet és irodalmat (az összes osztályokban), a magyarok történetét (az V. osztályban), a világtörténetet (az I. és a II. osztályban), a politikai földrajzot (a IV. osztályban), a bölcshozetet (a IV. és V. osztályban).

Dr. Bloch Henrik, a tanári kar jegyzője, tanította a német nyelvet és irodalmat (az összes osztályokban), a görög nyelvet (a II., III., IV. és V. osztályban), a világtörténetet (a III. és IV. osztályban).

Dr. D e r c s é n y i M ó r i c, tanította a latin nyelvet (az összes osztályokban) és a görög nyelvet (az I. osztályban).

H a u s b r u n n e r V i l m o s, tanította a matematikát (az összes osztályokban), a természetrajzot (az I., II. és III. osztályban) és a természettant (a III., IV. és V. osztályban).

*

L a z a r u s A d o l f, tanította az éneket (az összes osztályokban).

R ó n a Á r m i n, tanította a tornát (az összes osztályokban).

*

Iskolaorvos: dr. Révai Izidor.

C)

A hallgatók és tanulók névjegyzéke.

Azon tanulók, kiknek neve csillaggal van jelölve, az iskolaév közben elmaradtak.

A felső tanfolyam hallgatói :

Név :	Évfolyam :	Születéshely :	Megye :
Bernáth Miklós	II.	Kápoln.-Monostor	Szolnok Doboka
Burger Izidor	I.	Bodzás-Ujlak	Zemplén
Frenkel Bernát	III.	Hódász	Szatmár
Gerson József	II.	Losoncz	Nógrád
5 Geyer Artur	I.	Budapest	Pest
dr. Grünwald Illés	V.	Miava	Nyitra
Grünwald Sándor	I.	Sátoralja-Ujhely	Zemplén
dr. Gutmann Simon	V.	Péterréve	Bács
dr. Kis Chájim	V.	Veresmart	Ugocsa
10 dr. Klein Miksa	IV.	Tolcsva	Zemplén
Klein Sámuel	II.	Badaló	Bereg
dr. Kún Lajos	V.	Tisza-Igar	Heves
dr. Morgenstern Ernő	IV.	Budapest	Pest
Niedermann Mór	II.	Nagy Surány	Nyitra
15 dr. Péner Miklós	IV.	Szatmár-Németi	Szatmár
Resofszki Artur	I.	Bodókö-Váralja	Abauj-Torna
Schmelczer Izsák	III.	Péterréve	Bács-Bodrog
Stern Ignác	V.	Putnok	Gömör
Weisz Jakab	IV.	Jablonic	Nyitra

Az alsó tanfolyam tanulói :

I. osztály.

Név :	Születéshely :	Megye :
Enten Fülöp	Berzevicze	Sáros
Frenkel S. Ignác	Hodász	Szatmár
Friedmann Salamon	Alsóábrány	Borsod
Goitein Zsolt	Budapest	Pest

Név :	Születésheiy :	Megye :
5 Goldberger Sándor	Tasnád	Szilágý
Hevesi Ferenc	Lugos	Krassó-Szörény
Rosenbaum Ede	Budapest	Pest
Schwarz Dávid	Vitka	Szatmár
Zuckerman dl Ernő	Sátoralja-Ujhely	Zemplén

II. osztály.

Név :	Születéshely :	Megye :
Ellenbogen Márkus	Jánosháza	Vas
Friedmann Mór	Lelesz	Zemplén
Forgács József	Abaujszántó	Abauj-Torna
Lővy József	Dereze	Bereg
5 Lorber Leó	Budapest	Pest
Weisz Elemér	Budapest	»

III. osztály.

Név :	Születéshely :	Megye :
Büchler Jenő	Pásztó	Heves
Friedmann Hillel	Madarász	Szatmár
Händler Salamon	Nátafalva	Zemplén
Hirsch Márton	Mezőszilvás	Kolozs
5 Keleti Lajos	Losonc	Nógrád
Klein Salamon	Tolcsva	Zemplén
Láczér Dénes	Cegléd	Pest
Luria Adolf	Császárfalu	Sopron
Mandl Ármin	Izbugya-Rabóc	Zemplén
10 Moskovits Árpád	Erdő-Bénye	Zemplén
Schwarz Zsigmond	Sátoralja-Ujhely	Zemplén

IV. osztály.

Név :	Születéshely :	Megye :
Deutsch József	Magyarjakabfalu	Sáros
Farkas Manó	Marosvásárhely	Maros-Torda
Freilich Sámuel	Hukliva-Zugó	Bereg
Herzog Sámuel	Arad	Arad
5 Hoffmann Mendel	Peleszarvad	Szilágý
Salamon Pinkász	Ó-Dávidháza	Bereg
Trebitsch Jenő	Budapest	Pest
Weinberger Sándor	Bodrog-Vécs	Bács-Bodrog
Weiszberger Ármin	Ujpest	Pest
10 Wolf József	Budapest	Pest

V. osztály:

Név:	Születéshely:	Megye:
Eisenberg Géza	Batrovce	Szerém
Ellenbogen Ignác	Jánosháza	Vas
Fried Manó	Visó-Oroszi	Máramaros
Grünberg Tivadar	Budapest	Pest
5 Grünwald Nándor	Mád	Zemplén
Klein Ábrahám	Cseke	Szatmár
Nebel Ábr. Izsák	Záhony	Ung
Winkler Ernő	Ujpest	Pest

D)

Az alsó tanfolyam tanulóinak előmenetele.

Osztály	Jelesen végzett	Jól végzett	Elégségesen végzett	Javító vizsgálatra utasított	Az osztály ismétlésére utasított	Összesen
I.	—	3	4	2	—	9
II.	—	2	2	2	—	6
III.	2	2	4	2	1	11
IV.	—	3	6	1	—	10
V.	4	—	4	—	—	8

E)

Az „Écz-Chájim“ segélyzőegylet kimutatása az 1912/13-iki tanévről.

Az »Écz-Chájim« segélyzőegylet elnöksége hálás köszönettesorolja fel az 1911/12-iki tanévben befolyt adakozásokat. A választmány tagjai a tanári karon kívül: Adler Gyula, Breitner Zsigmond, Eisler Samu, dr. Fischer Gyula, Goldmann Mihály, Handler Jónás, Kohn Arnold, Schlesinger M. Bertalan és dr. Simon József urak.

I. Bevételek:

A) Tagsági díjak:

	Korona		Korona
Adler Gyula úr, Budapest	40.—	Bettelheim Miksa és Társa	
Adler Lajos úr, »	20.—	urak, Budapest	10.—
Dr. Ardó Alfréd úr »	10.—	Birnbaum László úr, Bdp.	10.—
Auer Dávid és Fia urak, Bpest.	10.—	Birnbaum Miksa úr, »	10.—
Bacher Emil igazgató úr, »	10.—	Dr. Blau Lajos úr, tanár, Bdp.	10.—
Dr. Bacher Vilmos » » »	10.—	Bloch Ártur úr, Budapest .	10.—
Dr. Bánóczy József úr, »	10.—	Dr. Bloch Henrik úr, tanár, Bdp.	10.—
Baumgarten Lajos úr, »		Dr. Blumgrund Naftali úr,	
1912- és 1913-ra	40 —	rabbi, Abony	10.—
Baumgarten Leó úr, »	20.—	Bozsán Péter úr, Budapest	10.—
Baumfeld és Weidinger urak,		Braun és Politzer urak, Bdp.	10.—
Budapest	10 —	Brust Dávid úr, Budapest .	10.—
Beer és Rosenberg urak,		Dr. Büchler Adolf úr, igaz-	
Budapest	10.—	gató, London 1912-és 1913-ra	20.—
Beifeld József úr, Budapest	10.—	Izr. hitközség Buda	20.—
Beimel Sándor úr, Budapest	10.—	Izr. hitközség Csurgó . . .	10.—
Berger Jakab úr, Ráckeve .	10.—	Dr. Dercsényi Móricz úr, tanár,	
Dr. Bernstein Béla úr, rabbi,		Budapest	10.—
Nyiregyháza	10.—	Deutsch Sámuel úr, Budapest	30.—
Bettelheim Miksa úr, Bdpest.	20.—	Dr. Diamant Gyula úr, rabbi,	
		Vukovár	10.—

	Korona		Korona
Diamant Samu úr, Budapest	10.—	Joel Adolf és Fiai, Budapest	10.—
Dr. Drechsler Miksa úr, rabbi, Temesvár, 1912- és 1913-ra	30.—	Kalmár Rezső úr, Budapest	10.—
Eisler és Reinitz urak, Bdp.	10.—	Kann Jakab úr, Budapest	10.—
Eppinger Lázár és fiai »	20.—	Dr. Klein Dezső úr, rabbi, Nyitra	10.—
Dr. Fényes Mór úr, tanár, Budapest, 1912- és 1913-ra	20.—	Klein H. Jakab úr, Budapest	20.—
Dr. Fischer Gyula úr, rabbi, Budapest	10.—	Dr. Kecskeméti Lipót úr, rabbi, Nagyvárad	15.—
Fleischel Sándor úr, Bdp.	10.—	Kohn Arnold úr, Budapest	10.—
Fröhlich Miksa úr, Bdp.	10.—	Dr. Kohn S. úr, főrabbi, Bdp.	10.—
Dr. Fuchs Dávid úr, Bdp.	10.—	Kohner Adolf és Fiai	60.—
Fuchs Vilmos úr, Budapest, 1912- és 1913-ra	40.—	Báró Kohner Adolf úr, Bdp.	200.—
ifj. Fröhlich és Tsuk urak, Bdp.	10.—	Dr. Krämer Lipót úr, Nagy- szöllős	10.—
Fürst Jakab és Fiai » »	30.—	Kronberger Lipót úr, Bdp.	10.—
Gansel Ignác úr, Budapest, 1912- és 1913-ra	20.—	Laczkó és Popper urak, Bdp.	20.—
Goldmann Mihály úr, Bdp.	10.—	Lazarus Adolf úr, főkántor, Budapest	10.—
Dr. Goldziher Ignác úr, ta- nár, Budapest	10.—	Lindenbaum Mór úr, Bdp.	20.—
Gomperz Testvérek, Bdp.	20.—	Dr. Linksz Ármin úr, »	10.—
Györgyi Illés úr, Budapest	20.—	Lederer Róbert úr, Budapest	10.—
Dr. Grauer Vilmos úr, Bdp.	20.—	Leitersdorfer Dávid úr, Bdp.	10.—
Grüner A. Henrik úr, »	10.—	Löwenstein Henrik úr, Szom- bathely	10.—
Guttman Ádám úr, Bdp.	10.—	Izr. hitköz. Liptószentmiklós	20.—
Handler Jónás úr, Budapest	10.—	Dr. Mezey Ferenc úr, »	10.—
báró Hatvany-Deutsch József úr, Budapest	100.—	Modern és Breitner urak, Bdp. 1912- és 1913-ra	60.—
Hausbrunner Vilmos úr, ta- nár, Budapest	10.—	Müller Mór úr, Budapest	10.—
Heller Gyula úr, Budapest	10.—	Munk Mór és társa, Bdp.	20.—
Heisler Vilmos úr, Budapest	10.—	Musitzky Ignác úr, Bdp.	10.—
Herzfeld Frigyes úr, Bdp.	10.—	Müller Vilmos úr, »	20.—
Herzog Ödön úr, Budapest	10.—	Izr. hitközség Mohács	20.—
Dr. Herzog Manó úr, rabbi, Kaposvár	10.—	ifj. Nagler Testvérek, Bdp.	10.—
Dr. Hevesi Simon úr, rabbi Budapest	10.—	Özterreicher Miksa úr, Bdp.	10.—
Dr. Heller Bernát úr, tanár, Budapest	10.—	Pauncz Sándor úr, Budapest	10.—
Hirsch Jakab úr, Budapest	30.—	Dr. Pfeiffer Izidor úr, rabbi, Sümege	10.—
Horner Samu úr, Budapest	10.—	Pollák József úr, Budapest	10.—
		Porgesz Jenő úr, »	10.—
		Porgesz József úr, »	10.—
		Porgesz Mór úr, »	10.—
		Izr. hitközség Pozsony	30.—

	Korona		Korona
Dr. Révai Izidor úr, Bdpest	10.—	Dr. Stiller Bertalan úr, Bdp.	20.—
Sándor Ármin úr, Budapest	10.—	Stern Károly úr,	10.—
Semmler J. úr,	20.—	Dr. Stamberger Ferenc úr,	20.—
Simon Jakab úr,	10.—	Strasser Róbert úr,	10.—
Dr. Singer Bernát úr, rabbi, Szabadka	10.—	Strausz Emil úr,	20.—
Schlésinger Alajos úr, Bdp.	10.—	Dr. Venetianer Lajos úr, rabbi, Ujpest	10.—
Schlésinger M. Bertalan úr, Budapest	20.—	Izr. hitközség Veszprém . .	20.—
Schlésinger és Pollákovics urak, Budapest	20.—	Dr. Weisz Miksa úr, Bdp. .	10.—
báró Schosberger Lajos és Rezső urak, Budapest . .	20.—	Dr. Weiszbürg Gyula úr, Bdp.	10.—
Dr. Schönwald Károly úr, rabbi, Tapolcza	10.—	Dr. Wellesz Gyula úr, rabbi, Ó-Buda	10.—
Schön Ignác úr, Budapest	10.—	Wollak Soma úr, Budapest .	10.—
Dr. Schreyer Jakab úr,	10.—	Wottitz Baruch és Fiai, Budapest	10.—
Dr. Schreyer Samu úr	10.—	Zwack József úr, Budapest .	20.—
Dr. Schwarz Jakab úr, Buda- pest, 1912- és 1913-ra . .	20.—	Dr. Ziegler Ignác úr, rabbi, Karlsbad	10.—
		Összeg	2135.—

B) Templomi adakozások.

I. A dohányutcai templomban.

	Korona		Korona
Ágoston Lajos úr	25.—	Lamm Mór úr	25.—
Bacher Emil úr	400.—	Dr. Mezey Ferenc úr	50.—
Denhof Jakab úr	2.—	Salgó Jenő úr	5.—
Diamant Samu úr	45.—	Dr. Stiller Mór úr	50.—
Ehrenstein Bernát úr	20.—	Winterberg Gyula úr	500.—
Dr. Kohner Adolf báró úr	200.—	Összeg:	1342.—
Kohn Samu úr	20.—		

II. Az intézeti templomban.*)

Adelberger Zsigmond 5 (5), Bacher Ernő 5 (5), Dr. Bacher Vilmos 13 (5), Blatt Henrik 17 (3), Dr. Blau Lajos 16 (5), Dr. Bloch Henrik 5 (5), Bineter Ignác 5, Bineter Mór

*) A zárójelen kívül álló számok az Écz-Chájim javára, a zárójel közt álló számok a templomi célokra tett adakozásokat tüntetik fel.

3, Blumberger Jakab 6 (3), Braun József 50 (20), Breuer Mór 3 (3), Buchbinder Márk 20 (20), Dr. Dános Árpád 50 (10), Dr. Dercsényi Móric 5, Fleischmann Sándor 2, Fodor Mihály 2 (1), Frenkel Bernát 1 (1), Gerlóczi Adolf 4, Gerson József 2, Goldscheider M. 10 (5), Grünfeld József 4 (4), Dr. Guttmann Mihály 4 (2), Haas Jakab 3.44, Herzfelder Ármin 20, Herzfeld 10 (10), Herzfelder 10, Dr. Kiss Henrik 2, Klein Miksa 1, Kohn Mór 2, Kohn Vilmos 2 (2), Kohn Simon 1, Neuwirth József 7 (5), Dr. Péner Miklós 2, Robitschek Ignác 1, Robitschek Jenő 1, Rosenbaum Mór 2, Rosenberg Dávid 2, Schlesinger Gyula 15, Sommer 1 (1), Dr. Sós Ernő 5, Dr. Schwarcz Jakab 2, Strausz Vilmos 5, Dr. Szilasi Jakab 3, Dr. Szilasi Vilmos 2 (3), Weinberger 1, Welheim Fülöp 5 (5).

A templomi adakozások összege:

	Korona
I. A dohányutcai templomban	1342.—
II. Az intézeti templomban	<u>339.44 (123)</u>
	1681.44 (123)

C) *Szelvények és kamatok.*

Az egyleti vagyon befolyt kamatai, a Resch Gábor és Sarolta, a Horowitz Betti, az Ozv. dr. Kaufmann Dávidné és gelsei Guttmann-féle alapítványok kamatjaival együtt	6994.81
Az Ehrlich Mózes alapítvány folyószámla egyenlegének hozzácsatolása	611.50
Kisorsolt értékpapírok összege	korona 3200.—
Ebből lemegy az ujonnan vásárolt értékpapír összege »	<u>570.—</u> 2630.—
	Korona 10236.31

D) *Rendkívüli adakozások.*

Braun József úr	30.—
Helman Frigyes úr és neje	20.—
Herzfeld úr templom-adománya	10.—

	Korona
Herzog Ödön kir. tanácsos úr	6.—
O. M. I. K. E. ösztöndíja 1913-ra	200.—
Dr. Pfeifer Izsák úr, Sümeg	4.56
Weisz Ernő úr, Nagykanizsa	20.—
	Összesen : 290.56

E) Alapítványok.

	Korona
Herzmann Bertalan úr és neje Tótisz Lujza úrnő alapítványának 1912. évi részlete	200.—

F) Más adakozások az intézet és az Écz-Chájim segélyegylet javára.

A vallás- és közoktatásügyi minster úr Ő Nagyméltósága méltóztatott intézetünk szegénysorsú növendékeinek támogatására az izr. iskolaalapból 2000 koronát engedélyezni.

A pesti izr. hitközség előljárósága főt. dr. Kohn Sámuel főrabbi úr javaslatára egy a tanári kar által ajánlott hallgatónak megszavazta a Kohn Sámuel-féle ösztöndíjat (200 kor.) és két hallgatónak a hitközségi ösztöndíjakat (à 200 kor.).

A pesti izr. hitközség előljárósága megszavazta egy a tanári kar által ajánlott hallgatónak a Reich Gábor és Sarolta-féle ösztöndíjat (400 kor.).

A pesti izr. hitközség előljárósága megszavazta egy a tanári kar által ajánlott hallgatónak a Glück Bernát és neje féle ösztöndíjat (480 kor.).

A pesti izr. hitközség előljárósága megszavazta egy alsó tanfolyambeli tanulónak a Glück Hanni-féle ösztöndíjat (320 kor.).

Az ómoraviczai izr. hitközség előljárósága az Ungar Benjamin-féle ösztöndíjat (400 kor.) egy Bácsmegyei illetőségű hallgatónak a tanári kar ajánlatára megszavazta.

Az izr. orsz. ösztöndíjegylet bizottsága megszavazott 7 hallgatónak 200—200 koronai ösztöndíjat.

Az O. M. I. K. E. 200.— kor. ösztöndíját egy felső tanf. hallgató nyerte.

A bevételek összege.

	Korona
Egyenleg a múlt évről	3337.24
Tagsági díjak	2135.—
Templomi adakozások	1624.44
Szelvények, kamatok, kisorsolt értékpapírok stb. .	10236.31
Rendkívüli adakozások	290.56
Alapítványok	200.—
Vallás- és közoktatásügyi minist. adománya . .	2000.—
báró Hatvany-Deutsch József úr adom. reggelire .	2000.—
Összesen :	<u>21823.55</u>

*

K i a d á s o k.

A báró Hatvany-Deutsch József úr által adományozott 2000 koronán kívül, melynek elszámolását külön tüntetjük fel, fordítottunk az »Écz-Chájim« pénztárából segélyezésre, ruházásra, ösztöndijakra és más kiadások fedezésére 18.877 korona 12 fillért, még pedig:

	Korona
Havi segélyezés és ellátásra	11941.—
Rendkívüli segélyezésre	581.—
Reggelire	1494.—
Diákasztal céljára	4000.—
Ruházat és gyógyszerre	432.78
Ösztöndijakra	300.—
Templomi és egyleti beszédő és egyéb költségek .	128.34
Összesen	<u>18.877.12</u>

Bevételek összege K 21.823.55

Kiadások összege 18.877.12

Felesleg K 2.946.43

Ezen összegből folyó számlán a Pesti magyar keresk.	Korona
banknál	688.—
Készpénz	<u>2258.43</u>
Összesen	2946.43

*Kimutatás a báró Hatvany-Deutsch József úr által adományozott
2000 koronáról.*

	Korona
Reggelire	1494.—
A diák-asztal céljára	506.—
	<u>Összesen 2000 —</u>

A templomi bevételek és kiadások.

B e v é t e l e k.		Korona
1912. szeptember 1-én maradt		262.50
Ülőhelyek bérletéért befolyt		731.—
Istentiszteleti adományok		135.—
Perzsely		10.41
A Horowitz Betti-alapítvány kamatai		36.—
	<u>Összesen</u>	<u>1174.91</u>

K i a d á s o k.		Korona
Előimádkozóknak és az énekkarnak a nagyünnepeken		439.—
Havi kiadások		255.21
Beszedőnek		12.—
Különféle kiadások		103.10
	<u>Összesen</u>	<u>809.31</u>

Kimutatás az Écz-Chájim vagyonáról 1913 június hó 30-án:

	Korona
Pénztári egyenlég	2258.43
Pesti keresk. bank folyószámlán	688.—
Értékpapírok letétben a Pesti keresk. banknál	<u>153.100.—</u>
	Összesen 156.046.43

Az Écz-Chájim értékpapirjainak letétjegyzéke 1913 június 30-án.

	Korona
4 ⁰ / ₀ januári járadék	600.—
4 ⁰ / ₀ májusi járadék	800.—
4 ² / ₀ áprilisi járadék	300.—
4 ¹ / ₂ P. m. keresk. bank záloglevél	25.600.—
4 ⁰ / ₀ magyar földhitelzáloglevél	13.000.—
4 ⁰ / ₀ magyar földtehermentesítési kötvény	5.000.—
2 drb. 4 ⁰ / ₀ magyar jelzálog sorsjegy	400.—

	Korona
4 ⁰ / ₀ Pesti m. keresk. bank pari közs. kötvény	2.000.—
2 drb. convertált magy. jelz. sorsjegy	200.—
4 ⁰ / ₀ P. m. ker. bank záloglevél	105.200.—
	<u>Összesen 153.100.—</u>

Vagyon:

A Pesti magyar keresk. banknál folyószámlán	688.—
Készpénzben	22.48.43
Értékpapirokban	153.100.—
	<u>Összesen: 156.036.43</u>

E b b ő l k i h a s í t v a :

Kaufmann Dávidné alapítvány számla K	2000.—
Horowitz Betti » » »	900.—
Makai Emil » » »	200.—
	<u>3.100.—</u>
	Összesen: 152.936,43

Külön kezelt alapítványok kimutatása :

Ehrlich Mózes úr alapítványa :

4 ⁰ / ₀ Pesti magyar keresk. bank záloglevél	2000.—
--	--------

Bauer Zsigmond úr alapítványa:

4 ⁰ / ₀ Pesti magy. keresk. bank záloglevél	200.—
4 ⁰ / ₀ Magyar korona járadék	100.—
Folyószámla egyenleg	345.50
	<u>Összesen: 645.50</u>

Dr. Bacher Vilmos pályadíj alap :

4 ¹ / ₂ ⁰ / ₀ Pesti magyar keresk. bank záloglevél	2400.—
Folyószámla egyenleg	455.50
	<u>Összesen : 2855.50</u>

Herzmann Bertalan és neje Tóti Lujza alapítvány :

4 ¹ / ₂ ⁰ / ₀ Pesti magy. keresk. bank záloglevél	800.—
---	-------

Budapesti orsz. rabbiképző

Bevétel.
1912/13.

		Korona	
1912. okt.	14. Az izraelita egyházi célokra törvényhozással megállapított javadalomból az országos izr. iroda útján utalványozott államsegély	1000	—
nov.	6. Ujpesti izr. hitközségtől	25	—
»	6. Ujpesti chevra kadisától	25	—
»	6. Dr. Kecskeméti Lipót úr, Nagyvárad, adománya	10	—
»	7. Éc-Chájim egylettől	1169	78
dec.	31. Kamatfelvétel K 18.263.64 alap után . .	337	89
»	31. Kivét a bankból	565	27
1913. febr.	11. Éc-Chájim egylettől	1137	26
»	20. Boschán Jakab-féle alapítványból . .	6000	—
május	6. Éc-Chájim egylettől	1129	94
»	8. A vallás- és közoktatásügyi minister úr őnagyméltósága 1913. évi január hó 26-án kelt 170760/1912. sz. rendelete értelmében a rabbiképző-intézet 1911/12. tanévi költségvetésében mutatkozó megtakarított és a diák-asztal rendelkezésére bocsátott összegért K 1841.98		
»	8. Az intézet kinyomatási költségeire engedélyezett 1000.— koronából megtakarított és a vallás- és közoktatásügyi minister úr őnagyméltósága 1913. évi január hó 26-án kelt 179527/1912. sz. rendelete szerint a diák-asztal céljaira engedélyezett összegért . . . K 576.—	2417	98
jun.	19. Éc-Chájim egylettől	563	02
		14381	14

Budapest, 1913. évi

A m e n z a

Dr. Bacher Vilmos s. k.

Dr. Bánoczi József s. k.

intézet diák-asztala.

tanév.

Kiadás.

		Korona	
1912.	szept. 30.	Élelmezési kiadások	846 60
	nov. 7.	» »	1169 78
	» 29.	» »	1111 56
	okt. 8.	Okmánybélyeg 1000 K nyugtára	5 —
1913.	jan. 2.	Élelmezési kiadások	1085 46
	febr. 11.	» »	1137 26
	» 28.	» »	1038 30
	ápr. 2.	» »	1118 66
	máj. 6.	» »	1129 94
	jun. 4.	» »	1162 36
	» 19.	» »	519 24
A diákasztal alapjához csatolandó összeg			4056 98
			14381 14

julus hó 17-én.

bizottság:

Dr. Mezey Ferencz s. k.

Winterberg Gyula s. k

F)

A vásárolt könyvek lajstroma.

- Albrecht K.**, Neuhebräische Grammatik. München 1913.
- Allg. Zeitung des Judentums** 1912.
- Alte Orient.** XIV.
- Altkirch E.**, Spinoza im Porträt. Jena 1913.
- Altmann A.**, Geschichte der Juden in Salzburg. Berlin 1913.
- Aszlányi D.**, Weltverjüngung. Leipzig 1912.
- Averbach E.**, A zsidó Palesztina. Budapest 1913.
- Bacher W.**, Die Agada der bab. Amoräer. 2. Aufl. Frankfurt a. M. 1913.
- Ergänzungen und Berichtigungen zur »Agada der bab. Am.« Frankfurt a. M. 1913.
- Prooemien der alt. jüd. Homilie. Leipzig 1912.
- Bachja**, 'Al-Hidāja 'ilā farāid al qulūb ed. A. S. Yahuda. Leiden 1912.
- Baumker**, Beiträge zur Gesch. der Phil. des Mittelalters. IX. 1. 2. 3. 4. 5.
- Bardenhewer O.**, Gesch. der altchr. Literatur. II—III. Freiburg i. B. 1912.
- Barth J.**, Pronominalbildung in d. semitischen Sprachen. Lpz. 1913.
- Baumgarten F.**, Hell. röm. Kultur. Leipzig-Berlin 1913.
- Beer G.**, Moses und sein Werk. Giessen 1912.
- Bergsträsser G.**, Hunain ibn Ishāk. Leiden 1913.
- Berliner A.**, Randbemerkungen zum tägl. Gebetbuch. II. Frankf. a. M. 1912.
- Biblia Hebraica.** I—II. ed. Kittel. 3. Aufl. Leipzig 1913.
- Biblische Studien.** XVII. 2—4.
- Blochhoff E.**, Geheime Wissenschaften II. Elemente der Kabbalah. Berlin 1913.
- Boll F.**, Die Lebensalter. Berlin 1913.
- Boston Th.**, Tractatus Stigmologicus. Amsterd. 1738.
- Brockelmann C.**, Vergl. Grammatik der sem. Sprachen. II. Band.
- Caesar**, De bello Gallico. I—III. Leipzig 1890—92.
- Cahn M.**, Die rel. Strömungen in d. zeitg. Judenheit. Frankfurt a. M. 1912.
- Charles R. H.**, Fragment of a Zadokite Work. Oxford 1912.
- Ciceronis scripta et orationes**, ed. Müller. I—III. Leipzig 1908—11.
- Cohen H.**, Ästhetik I—II. Berlin 1912.
- Cohen Isr.**, Israel in Italien. Berlin 1909.
- Dähnhardt O.**, Natursagen IV. Berl. 1912.

- Delitzsch Fr.**, Zur Weiterbildung d. Religion. Stuttg. 1908.
- Deutsche Literaturzeitung** 1912.
- Diehl E.**, Res gestae divi Augusti. Bonn 1910.
- Driver S. R.**, Notes on the hebr. Text of Sam. II. ed. Oxford 1913.
- Dussaud R.**, Les Monuments pal. et judaïques Paris 1912.
- Erdmans B. A.**, Alttest. Studien. IV. Giessen 1912.
- Egesippus**, Historiographia. Köln 1525.
- Egyenlőség** 1912.
- Ehrlich A. B.**, Randglossen zur hebr. Bibel. IV. V. Leipzig 1912.
- Encyclopaedia of Religion and Ethics** V. Edinburgh 1912.
- Enzyklopaedie d. Islam.** XIII—XVII.
- Ephemeris für sem. Epigraphik.** III. 4
- Erman A.**, Die Hieroglyphen, Berl.-Leipzig 1912.
- Évkönyv.** I M. I. T. Budapest 1913.
- Feilchenfeld A.**, Glückel v. Hameln Berlin 1913.
- Flebig P.**, Gleichnisreden Jesu im Lichte der rabbin. Gleichnisse. Tübingen 1912.
- Fishberg M.**, Rassenmerkmale der Juden. München 1913.
- Gall A.**, Papyrusurkunden in Elephantine. Giessen 1912.
- Gardthausen V.**, Griech. Paläographie. 2. Aufl. Leipzig 1913.
- Gärtner E.**, Komposition d. Buches der Weisheit. Berlin 1912.
- Gerke-Norden**, Einleitung in die Altertumswissenschaft II. 2. Aufl. Leipzig-Berlin 1912.
- Goldziher J.**, Mohammed. Studien. I—II. Halle 1889—99.
- Goldziher-Festschrift.** III. Teil.
- Gollancz H.**, Book of Protection. London 1912.
- Gorion J. M.**, Sagen der Juden. Frankf. a. M. 1913.
- Harnack A.**, Über den privaten Gebrauch d. Heil. Schriften. Leipzig 1912.
- Heidegger Joh. H.**, Tumulus Tridentini concilii. Tiguri 1690.
- Hell B.**, Die deutschen Städte und Bürger im Mittelalter. 3. Aufl. Leipzig 1912.
- Henningsen J.**, Sombarts Forschungsergebnisse. Hamburg-Hohenfelde 1913.
- Hill G. F.**, Some Palest. Cults. London [1912].
- Hirsch S. R.**, Gesamm. Schriften. VI. Frankf. a. M. 1912.
- Horten M.**, Die phil. Systeme... im Islam. Bonn 1912.
- Jäger K.**, Das Bauernhaus in Pal. Göttingen 1912.
- Jahn J.**, Eleph. Papyri und Esra-Nehemia. Leiden 1913.
- Jahrbuch der jüd. lit. Gesellschaft.** IX. Frankf. a. M. 1912.
- Jastrow M.**, Religion der Babyl. Giessen 1912.
- Bildermappe z. Rel. Babyl. und Assyriens. Giessen 1912.
- Jewish Quarterly Review.** 1912.
- Juvenalis Satyrae**, ed. Weidner. Lpz. 1889.
- Illust. ewiger Kalender.** Bártfa s. a. Der Israelit. 1912.
- Kaplan-Kogan W. W.**, Wanderbewegungen der Juden. Bonn 1913.
- Karlberg G.**, Ägypt. Wörter im A. T. Upsala-Stockholm [1912].
- Kaufmann Kohler** — Studies in Jew. Literature. Berlin 1913.
- Kirchenväter-Bibliothek.** I—V. VI. IX. X. Kempten.
- Kittel R.**, Alttest. Studien. Leipzig 1913.

- Kittel R.**, Geschichte d. Volkes Isr. I. Gotha 1912.
- Klamroth E.**, Jüd. Exulanten in Babylonien. Leipzig 1912.
- Kohler-Peiser-Ungnad**, Hammurabis Gesetz. I. III. IV. Leipzig 1904—1909.
- Kohler-Ungnad**, Assyrische Rechtsurkunden. I. 1. 2. 3. Leipzig 1913.
- Kommentar z. A. T.**, ed. Sellin. I Leipzig 1913.
- Krauss S.**, Talm. Archäologie. III. Leipzig 1912.
- Kultur der Gegenwart.** II. II. 1. Leipzig 1912.
- Kultur und Leben.** Bd. 19. Die Juden in Deutschland. Berlin 1911.
- Lagumina B.**, Giudei di Sicilia. III. 1. 2. Palermo 1895—1909.
- Laible-Levertoff**, Comm. zu Matth. Leipzig 1913.
- Landsberger A.**, Jüd. Sprichwörter. Leipzig 1912.
- Landersdorfer P. S.**, Die Kultur der Babylonier u. Assyrier. Kempten u. München 1913.
- Landien A.**, Griechische Papyri aus Oxyrrhynchos. Berlin 1912.
- Lefevre A.**, La religion. Paris [1912].
- Leszynsky R.**, Die Sadduzäer. Berl. 1912.
- Lichtheim R.**, A zsidókérdés megoldása. Budapest 1913.
- Lidzbarski M.**, Phön. u. aram. Krugaufschriften. Berlin 1912.
- Lietzmann H.**, Griech. Papyri. Bonn 1910.
- Livius**, Ab urbe condita, ed. Weißhorn-Müller. I—VI. Lpz. 1910—11.
- Luca Fr.**, Sacrorum Bibl. Concordantiae. Venezia 1770.
- Macalister R. A. S.**, Civilization in Palest. Cambridge 1912.
- Magyar Zsidó Almanach**, szerk Spitz Gyula. Budapest 1905.
- Magyar Zsidó Szemle.** 1912.
- May-Levy**, Denkmäler jüd. Geistes. I. Frankf. a. M. 1912.
- Melamed S. M.**, Psychologie d. jüd. Geistes. Berlin 1913.
- Mommsen Th.**, Reden und Aufsätze. 3. Aufl. Berlin 1912.
- Monatsschrift für Gesch. und Wiss. d. Jud.** 1912.
- Nathanael.** 1912.
- Neumark D.**, Gesch. d. jüd. Philosophie des Mittelalters. Anhang zum ersten Bande. Berlin 1913.
- Neurath**, Antike Wirtschaftsgesch. Leipzig 1909.
- Niebuhr C.**, Chronologie der Geschichte Israels. Leipzig 1896.
- Norden E.**, Agnostos Theos. Berlin 1913.
- Österreichische Wochenschrift.** 1912.
- Orientalistische Literaturztng.** 1912.
- Ost und West.** 1912.
- Passow-Crönert**, Wörterbuch d. gr. Sprache. 1—2. Göttingen 1913.
- Pastor Ludwig**, Gesch. der Päpste. VI. Freiburg i. B. 1913.
- Perls A.**, Szónoklatok. IV. Pécs 1912.
- Pick L.**, Weltanschauung d. Juden. Berlin 1912.
- Pick S.**, Judentum und Christentum in ihren Unterscheidungslehren. Frankf. a. M. 1913.
- Plotke G.**, H. Heine als Dichter d. Judentums. Dresden 1913.
- Pollák M.**, Tompa és a biblia. Budapest 1913.
- Protestant. Realencyklopädie.** 3. Aufl. XXIII. u. XXIV. Band. Lpz. 1913.
- Rablwes-Lilien**, Bücher der Bibel. I. VI. VII. Braunschweig 1908—12.
- Reitemeyer E.**, Städtegründungen. Leipzig 1912.

- Religiösgesch. Versuche und Vorarbeiten.** V. 2. XII. 1. 2. XII. 1. 2.
- Reveillout E.**, Origine égypt. du droit rom. Paris 1912.
- Revue Biblique.** 1912.
- Richen L.**, Das Heilige Land. 2. Aufl. Essen 1912.
- Richter G.**, Erläuterungen zu Hiob. Leipzig 1912.
- Roeder G.**, Ägyptisch. München 1913.
- Rubensohn O.**, Elephantine-Papyri. Berlin 1907.
- Sallustius**, Catilina, Jugurtha, ed. Eußner. Leipzig 1908.
- Salzberger G.**, Salomo's Tempelbau u. Thron. Berlin 1912.
- San Nicolo M.**, Ägypt. Vereinswesen z. Zeit d. Ptolemäer. I. München 1913.
- Scherer J. E.**, Rechtsverhältnisse der Juden. Leipzig 1901.
- Schubart W.**, Ein Jahrtausend am Nil. Berlin 1912.
- Schwarz-Grunwald**, Geschichte der Juden in Wien. I—II. Wien 1913.
- Sellin E.**, Zur Einleitung in d. A. T. Leipzig 1912.
- Alttest. Prophetismus. Leipzig 1912.
- Simmel G.**, Die Religion. Frankfurt a. M. 1912.
- Smend R.**, Erzählungen des Hexateuch. Berlin 1912.
- Spliz Gyula**, A Talmud ethikai tart. Budapest s. a.
- Staerk W.**, Alte und neue aramäische Papyri. Bonn 1912.
- Stauff Ph.**, Deutsche Judennamen. Berlin-Lichterfelde 1912.
- Talmud Babyl.** cod. Mon. 95. ed. Strack. II. Leiden 1912.
- Theologisches Literaturblatt.** 1913.
- Theologische Literaturzeitung.** 1912.
- Tiele-Söderblom**, Religionsgeschichte. 4. Aufl. Berlin 1912.
- Tommen R.**, Urkundenlehre. Leipz.-Berlin 1913.
- Transactions of the Jew. Hist. Soc. of England.** VI. London 1912.
- Trietsch D.**, Bilder aus Pal. Berlin s. a.
- Ugnad A.**, Syrische Grammatik. München 1913.
- Venema H.**, Exercitationes. Leovardiae 1755.
- Comm. in Zach. Leovardiae 1734.
- Vincent Hugues**, Jerusalem I. Paris 1912.
- Vitringa C.**, Comm. Cant. Mosis. Harlingae 1734.
- Vollmer Fr.**, Epitome Thesauri Latini. I. 1. Leipzig 1912.
- Völter D.**, Patriarchen Israels. Leiden 1912.
- Wer war Mose? Leiden 1913.
- Mose. Leiden 1912.
- Wachsteln B.**, Inschriften des alten Judenfriedhofes in Wien. I. Wien und Leipzig 1912.
- Weil G.**, Gramm. Schulen von Kufa und Basra. Leiden 1913.
- Wessenberg S.**, Südruss. Juden. Braunschweig 1895.
- Wilamowitz-Moellendorf**, Reden und Vorträge. 3. Aufl. Berlin 1912.
- Witkowski J.**, Epistulae priv. Graecae. Lipsiae 1911.
- Wolff S.**, Recht d. isr. Rel. im Gh. Baden. Karlsruhe 1913.
- Zeitschrift f. A. W.** 1912.
- Zeitschrift für Hebr. Bibliographie.** XVI.
- Ziebarth E.**, Kulturbilder aus griech. Städten. Leipzig 1912.
- Ziegler J.**, Volksschriften über die jüd. Religion. I—VII. Frankf. a. M. 1912.

- Zsidó Szemle.** 1912.
- אהבת ציון על מס' כתובות. Krakau 1892.
- האזר. Jerus. 1912.
- אוצר ישראל. ed. Eisenstein. VII. VIII. IX. New-York 1912.
- אוצר מדרשים כתבי יד. I. Jerus. 1913.
- אורח לחיים. Jerus. 1909.
- איבער דיא אויפנאהמע דער יידישן גלוי- בענסגענאָססען צום בירגעררעכט. Wien 1815.
- אלפס. II. Konst. 1509.
- האמונה וההשגחה. Jerus. 1901.
- אמרי בינה וס' פתיחת הלב וס' זכרון. Prag s. a.
- אמרי ברוך. Jerus. 1901.
- הארץ לפני כבוש יהושע ח"ג. Jerus. 1912.
- האשכול. VII. Krakau 1913.
- באר הלוחות. Ofen 1817.
- ביבליותיקה גדולה. 63-66. 70-75.
- בית דוד ח"א. Vác 1912.
- בית ועד לחכמים. I-IV. s. I. 1902.
- בית ישראל. Paks 1904.
- בית המדרש. Krakau 1888.
- בית נפתלי. Paks 1899.
- בראשית רבה. VII. (Theodor) Berl. 1913.
- גדליה. Jerus. s. a.
- דביר. Wilna 1856.
- דברי יוסף ח"ב. Munkács 1891.
- דברי ימי ישראל בתוגרמה. II. Husiatyn 1913.
- דרד ימין. [Venezia 1606].
- הגדת המות. Jerus. 1912.
- הגהות. VI. (Dünner) Frankf. a. M. 1912.
- הלכות עירובין. Prag 1734.
- ויאמר דוד. Wilna 1908.
- ויספר משה. Vác 1908.
- זוהר על התורה. I-VI. Smyrna 1860.
- זוהר על התורה. Livorno 1872.
- זמרת יה. Vác [1912].
- חבל נחלה ח"ב. Wien 1912.
- חדושי מהרש"א. Jeruzs. s. a.
- חדושי פני אריה. Warschau 1880.
- חדושי מהר"א. Lemberg 1866.
- חדושי ושו"ת מהר"ם ברודא. Munkács 1908.
- חות יאיר. Paks 1909.
- חזון האמונה וההשגחה. Jerus. 1899.
- חידה ופתרונה. Jerus. 1904.
- החיים הטבעיים. Jerus. 1911.
- חסד לאלפים. Jerus. s. a.
- חפץ חיים ח"א. Lemberg 1890.
- חק תרומות. Jerus. s. a.
- חקירת הלב. Amsterdam 1731.
- חקר הלכה ח"א. Lemberg 1888.
- חקת הפסח. Jerus. 1911.
- חקי היים. Jerus. 1911.
- חשבון בית החולים. Jeruzs. 1910.
- טבח והבן. Leipzig 1859.
- טוב דמשק. Jerus. 1900.
- טור אבן העזר וחושן משפט. Soncino 1490.
- טורים. Kremona s. a.
- יד יהודה. Lemberg 1875.
- יד יוסף ורביר הזהב. Preßburg 1863.
- יוסיפון. Fürth 1771.
- יוסיפון. Berditschev 1913.
- ילקוט אבנים. Jerus. 1875.
- יצחק ירנן. Lemberg 1894.
- כבוד חכמים. Jerus. s. a.
- כלי הנחושת. Königsberg 1845.
- כסא רחמים. Jerus. 1910.
- ליליענבלום. I-IV. Krakau 1910-13.
- לוח ארץ ישראל תרע"ג. ed. Luncz. Jerus. 1912.
- לוח על מאתים שנה. s. a. e. I.
- לוחות העדות. Lemberg 1864.
- לחיים בירושלם. Smyrna 1878.
- לקוטי יהודה ח"ב. Vác 1912.
- לקוטי סופר על תרי"ג מצות ח"א. Paks 1913.
- לקט שירים. Jerus. 1910.
- לשון חכמים ח"ב. Jerus. 1910.
- מאה שערים ח"א. Lemberg 1887.
- מאמר דבר תורה. Warschau 1890.

- Zitomir 1900. מאמר מרדכי.
 Warschau s. a. מבטח עוז.
 Paks 1910. מדרש מספר.
 (def.) [Konst. 1512]. מדרש רבה.
 I-II. Warschau 1902. מדרש תנחומא.
 Jerus. 1897. מורה דרך בדבור בלשון ספרדית.
 Warschau 1891. מורה קריאת התורה.
 Jerus. 1910. מחקרי ארץ אבותינו.
 Jerus. 1910. מכון דרכי חיים.
 Jerus. 1910. מכתבי מורנית.
 Ben Jehuda. IV. מלון.
 Lemberg 1883. מנורה הטהורה.
 Basel 1579. מס' בבא בתרא.
 (Benveniste). Amsterd. 1647. מס' בבא קמא.
 (Benveniste) Amsterdam 1645. מס' ביצה.
 Basel 1579. מס' ביצה יומא.
 (Benveniste). Amsterd. 1645. מס' ברכות.
 Basel 1579. מס' ברכות סוכה.
 Basel 1579. מס' גיטין.
 Basel 1580. מס' הוריות.
 Basel 1580. מס' זבחים.
 c. h. [Venezia 1528]. מס' זבחים (Bomberg II).
 (Benveniste) Amsterd. 1647. מס' זבחים מנחות חולין.
 Basel 1580. מס' חגיגה.
 (Justinianus) Venezia 1550. מס' חולין.
 (Bomberg III) Venezia 1548. מס' יומא.
 Basel 1580. מס' מנחות בכורות כריתות.
 (Benveniste) Amsterd. 1647. מס' נדה.
 (Justinianus) Venezia 1551. מס' נדרים עירובין.
 Basel 1580. מס' סופרים, שמחות וכלה.
 Saloniki 1567. מס' עבודה זרה.
 Venezia. מס' עירובין.
 Basel 1580. מס' עירובין.
 s. a. e. I. מס' פורים.
 Basel 1579. מס' פסחים.
 (Justinianus) Venez. 1550. מס' פסחים.
- (Benveniste) Amsterd. 1647. מס' קידושין.
 (Benveniste) Amst. 1645. מס' שבת.
 Basel 1581. מס' שבת.
 Konst. 1534. מס' המספר.
 Jerus. 1911. מעולם היצירה.
 Wilna 1871. מעוז הים.
 Jerus. 1910. מעיני הישועה על בבא בתרא.
 Jerus. 1912. המעמר כרך ב'.
 Jerus. 1909. מפתח נביאים וכתובים.
 Jerus. 1885. מצבת משה.
 Jerus. s. a. מצבת משה.
 Munkács 1895. מקור הברכה.
 Jerus. 1910. המרד בהיכל השלטון.
 Berlin 1913. מס' המשיחה והתשובות לראב"ח.
 Munkács 1911. משמרת אליעזר.
 (Itzkowski). משניות.
 Basel 1579. משניות ממס' בבא מציעא וסנהדרין.
 Basel 1580. משניות ממס' כתובות.
 Basel 1578. משניות מס' קדשים.
 Lemberg 1909. משנת חכמים.
 Frankf. a. O. 1696. מס' מתתיה.
 I-II. Berlin 1863 — Warschau 1869. נדרות פי.
 Jerus. 1912. נורבניה.
 1913. נטעי בחורים.
 Warschau 1881. סדור בית יעקב.
 II. Jerus. 1912. סדר ר"ע השלם.
 Verona 1652. סוד ישרים.
 Warschau 1913. סימני הפסקה בתלמוד.
 I-II. Munkács 1905. סמ"ג עם ברית משה.
 Smyrna 1881. ספרי חיים.
 I-II. Zitomir 1862. עין יעקב.
 Wilna 1857. עין יעקב.
 I-III. Csernowitz 1852. עין יעקב.
 Pozsony 1875. עמודי העולם.
 Berlin 1913. עניני שבתי צבי.
 1870. העת.
 Jerus. 1911. פאת השלחן.
 Jerus. 1909. פועל צדק על תרי"ג מצות.

- Munkács 1792. פני יצחק
 הפנמה הארץ ישראלית. Jerus. 1910.
 פסקי חלה. Jerus. 1876.
 פרשת ראה. Jerus. 1909.
 הצעיר לבני הנעורים. Jerus. 1909.
 צפנת פענח. ed. Herzog. Heidelberg
 1912.
 קהלת משה. s. l. 1910.
 קונטרס בדין השמיטה. Jerus. 1910.
 קונטרס הלכה למשה. Kolozsvár 1912.
 קידוש ליל ראש השנה. Jerus. 1910.
 קינות לתשעה באב. Lemberg s. a.
 קץ האחרון. Budapest 1874.
 קשה יהונתן. Lemberg 1875.
 ראבייה ח"א. Berlin 1913.
 ראש הנבעה. Jerus. 1898.
 רנה ותפלה. Jerus. 1910.
 הרפנון הפלשתי. s. a. e. l.
 שאנת זאב ח"א. Paks s. a.
 שארית יוסף. Saloniki 1568.
 שבילי דוד. Munkács 1873.
 שו"ת אבני חשן. Paks 1911.
 שו"ת אהל משה. Jerus. 1912.
 שו"ת בית אברהם. Jerus. 1908.
 שו"ת דברי יששכר. Petrikau 1910.
 שו"ת חתם סופר ח"ז. Munkács 1912.
 שו"ת חתן סופר. Paks 1912.
 שו"ת מהרי"ל דיסקין. Jerus. 1911.
 שיח ספונים על מגלת אסתר. s. l. 1863.
 שו"ת שדה יהושע. Lemberg 1901.
 השכר והעונש בחינוך. Jerus. 1911.
 שמות עם פ' מדעי. Kiew 1913.
 ש"ע א"ח עם כף החיים. Jerus. 1910.
 שער המלך. Lemberg 1910.
 שערי קדושה. Jerus. 1907.
 תאמי צביה. Königsberg 1861.
 תבואות השדה. IV-VI. Paks 1900-04.
 ס' תהלים. Jerus. 1910.
 תולדות ישראל יעבן. VIII. Berl. 1912.
 תולדות מהרש"א. (Margulies) Lem-
 berg 1912.
 תורת יחיאל. c. b.
 תל תלפיות. XX. Vác 1912.
 תם הכסף. (ed. Last) London 1913.
 תנ"ך. Warschau 1903.
 תפארת חיים. Warschau 1905.
 תורת חסד. Jerus. 1899.
 תורת כהנים. Lemberg 1848.
 תפארת יעקב על התורה. Munkács
 1912.
 תפארת מנחם. Lemberg 1875.
 תפלה למשה. Jerus. s. a.
 תשובת הגאונים. Amsterdam 1707.

G)

Az ajándékozott könyvek és cserepéldányok lajstroma.

- Allanz Isr. Wien.
Kappler J., Jüd. Kriegsgeschichte. I. Wien-Leipzig 1913.
XL. Jahresbericht. Wien 1912.
Mitteilungen zur jüd. Volkskunde. 16. évf.
Alliance Israélite Universelle, Paris.
Luncz, המעמר. II. Jerus. 1912.
Rappaport M.W., Dcr Talmud u. sein Recht. Berlin 1912.
Sonnino Guido, Storia della Tipografia Ebraica in Livorno. Torino 1912.
Bamberger M. L., Geschichte der Juden in Schönlanke. Berl. 1912.
Neviasky M. A., Rituel du Judaïsme. X. Paris 1912.
Friedmann S., Beiträge z. Wiss. d. Jud. Breslau 1913.
Altmann A., Geschichte d. Juden in Salzburg. Berlin 1913.
Gelbhaus S., Religiöse Strömungen in Judäa. Leipzig-Wien 1913.
Landau L., Arthurian legends. Leipzig 1912.
Ginsburger M., Josel v. Rosheim. Gebweiler 1913.
י״וסיפין. ed. D. Günsburg. Berditschew 1896-1913.
תם הכסף. ed. Last. London 1913.
אוצר מדרשים. ed. Wertheimer. Jerus. 1913.
תנך עם פ' מדעי. ed. Kahana. Kiew 1913.
Magy. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Ministerium.
Schönherr Gyula emlékezete. Budapest 1911.
A reáliskolai tanítás terve. Budapest 1912.
Révai Nagy Lexicon. I-VI. Budapest 1911-12.
Supan-Bátky, A fizikai földrajz alapvonalai. I.—II. Budapest 1911-12.
Zempléni Árpád, Turáni dalok. Budapest 1910.
Magyarország közoktatásügye az 1911. évben Budapest 1913.
Magyar nyelv. 1912.
Dr. Perles Felix, Königsberg I. Pr.
Herford T., Das pharisäische Judentum. Leipzig 1913.
Dr. Ritter, főrabbi, Rotterdam.
Rosenzweig J., Teaching of B. Talmud (s. a. e. l.)
— Message of Jews (s. a. e. l.)
Rudesheim J. J., Hedendaagsch Jodendom, Amsterdam 1911.
Dr. Salvendl A., rabbi, Karlsruhe.
Jüdische Presse. 39. 40. 43. évf.
אהבת ציון וירושלם ח"א. Wilna 1901.
שבת שבתון. Paks 1904.
קונטרס ברא מובה אבא. Jeruzs. 1911.
מבשרת ירושלם ח"א. Jeruzs. 1903.
תפלות הבקר. Jeruzs. 1881.

Vadász Ede, Budapest.

Hitközségi Szemle. 1912.

Magyar Zsidó. 1912.

Gábel J., A lelkiismereti szabadság és a magyar zsidók szervezése. Budapest 1908.

Fischer Fülöp, Orthodox és neolog zsidóság. Budapest 1912.

És még 4 drb.

Ajándékoztak továbbá:

Dr. Bacher Vilmos igazgató. 1 drb.

Dr. Blau Lajos tanár, 6 darab és folyóiratok.

Dr. Bloch Henrik tanár. 1 drb.

Central Conference of American Rabbis. 1 drb.

Dr. Gronemann S. főrabbi, Hannover. 1 drb.

Dr. Grünhut L., Jeruzs. 1 drb.

Dr. Guttmann Mihály tanár. 1 drb.

Dr. Guttmann Simon hallg. 1 drb.

Gesellschaft zur Förd. d. Wiss. d. Jud., Berlin. 1 drb.

Izr. hitközség Abony. 1 drb.

Kleimnshagen M., London. 1 drb.

Dr. Klein Miksa hallg. 1 drb.

Kohn Hermann, New-York. 2 drb.

Báró Kornfeld Móric igazgató. 1 drb.

Dr. Löw Imanuel főrabbi, Szeged. 4 drb.

Dr. Mahler Ede egyet. tanár. 1 drb.

Dr. Morgenstern Ernő hallg. 1 drb.

Dr. Neumann Ede főrabbi, Nagy-Kanizsa. 10 drb.

Oko A. S. könyvtárnok, Cincinnati. 1 drb.

Poznanski Sám. rabbi, Varsó. 1 drb.

Silva Rosa J., Amsterdam. 1 drb.

Société des Etudes Juives, Paris. 4 drb.

Synagogengemeinde Mainz. 1 drb.

Université Saint Joseph, Beyrouth. 1 drb.

Dr. Venetianer Lajos főrabbi, Ujpest. 2 drb.

Adler Sámuel, Skacsán (Nyitram.), atyjának bold. **Adler Józsefnek** (meghalt 1868) héber költeményekben és egyéb héber belletristikus dolgozatokban álló kézirati hagyatékát.

Csereviszony útján a következő intézetektől:

Akademie der Wiss., München.

Dropsie College Philadelphia.

Egyetemi Könyvtár, Erlangen.

Egyetemi Könyvtár, Heidelberg.

Hebrew Union College, Cincinnati.

Jews' College, London.

Jüd. theolog. Seminar, Breslau.

Lehranstalt f. d. W. d. Jud., Berlin.

Lehranstalt (isr. theol.) Wien.

Rabbiner-Seminar, Berlin.

Stadtbibliothek, Frankf. a. M.

H)

Magyar könyvtár.

<p>Akadémia kiadványai: Bain Alex.,
Neveléstudomány. I-II. Budapest
1912.</p> <p>Gardner E., A régi Athen. II. Bu-
dapest 1912.</p> <p>Goldziher J., Előadások az iszlám-
ról. Budapest 1912.</p> <p style="text-align: center;">*</p> <p>Aszlányi Dezső, Világszerелеm. Bu-
dapest 1910.</p> <p>— Uj evolúciók. Budapest 1910.</p> <p>Dante, Pokol. Ford. Babits Mihály.
Budapest 1913.</p> <p>Melich János, A két legrégebb ma-
gyar nyelvű nyomtatv. Budapest
1912.</p> | <p>Dr. Szabó Orest. A magyar oro-
szokról.</p> <p>Báró Szalay Gábor, Szalay László
levelezése. Budapest 1913.</p> <p>Vértesy Dezső, Antologia az ujkori
görög nép költészetéből. Buda-
pest 1913.</p> <p>Természettudományi Társulat kiad-
ványai.</p> <p>Dr. Aujezsky Aladár, A bakteriu-
mok természetrajza. Budapest
1912.</p> <p>Soddy Fr., A rádium. Budapest
1912.</p> |
|---|---|

Könyvtári statisztika.

Munkák száma	20321
Kötetszám	32726
Térkép	34
Könyvtári olvasóteremben olvasott könyvek	2150
Látogatók	380
Kikölcsönzők	290
Kikölcsönzött könyvek	1290 mű 1345 köt.

Oyarapodás:

Vétel útján héber nyelvű	202 mű 228 köt.
Vétel útján nem héber nyelvű	175 » 208 »
Vétel útján magyar könyvtár	11 » 12 »
Ajándék útján	101 » 109 »